...ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гарана

...УРЯАД ҮНЭН

...эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 166 (12070)
1969 оной
июлиин 18,
пятница

Сэн 2 мүнгэн

...ОЛТОШЬЕ ҮБҺЭ ГЭЭНГҮЙ ХУРЯАЖА АБАЯ!

РЕПОРТАЖ

ОЛТИРОГОЙ ҮБҺЭШЭД

Сэлэнгэ мүрэнэй олтирогуудай ногоон мүнөө жэл, хэды ган гасуур байбашье һаань, бараг һайн. Урдань уһан соо байдаг хотогор газарай ногоон бэлхүүһэсээ болонхой. Тэрэниие саг болзор соонь хуряажа абахын тула Улаан-Үдын аймагай «Дружба» колхозойхид оролдоно.

Иннокентий Андриянович Торгашинай звено колхозой үбһэшэдэй дундаһаа түрүүлэн, олтирогой сабшаланда гараа һэн. Энэ звенодо гар хажуурнууд, морин косилка, хоёр трактор даалгагданхай. Тармаха, һүрилхэ хүдэлмэри «МТЗ» тракторай хүсөөр бүтээгдэнэ.

А. Н. Михалев С. В. Давыдов хоёр һүри бүхэниие нарин нягтаар нюруулна **(1-дэхи зураг). Хоёрдохи зураг** дээрэ: механизатор М. И. Федоров. **Гурбадахи зураг:** оньһожоруулагдаһан аргаар һүри бодхоогдоно.

А. КНЯЗЕВАЙ фото.

ҺУНГАГШАДАЙ ЗАХЯА, ДУРАДХАЛНУУДТА— ХАЛУУН АНХАРАЛ

Һаяхан Уро тосхоной соёлой байшан һэльбэгдэжэ, шэнэ заһал орон ялбаба. Палисадник барижа, модо һуулгажа, газаахиинь сэбэрлэжэ, Урогой улад зон хабартаа олоороо хүдэлөө, хэдэн воскресенигүүдые эмхидхээ. Мүнөө үеэ тосхоной дундуур ходо гарадаг харгые сэлеэнэй араар залан, алад гаргаха хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Шитхан, Душелан тосхонуудта шэнэ клубуудые барижа В. И. Ленинэй ой болотор дүүргэхэ хүдэлмэри саашадаа хараалагдана. Иигэжэ Баргажанай аймагай Уро-Телятниковско сельскэ Соведэй депутадуудта һунгагшадай дурадхаһан захиянууд бэелүүлэгдэжэ байнхай.

Һунгагшадай дурадхал һанамжанууд — арад түмэнэй хүсэлэл мүн. Тэдэнэй дүүргэлтын зэргээр депутадуудай һунгагшадайнгаа этигэл найдалые ямараар харюулжа байһаниинь сэгнэгдэдэг гээшэ. Тиимэһээ арадай һунгамалнуудай нэн түрүүнэйнь зорилго хадаа ажалшадай дурадхал захиянуудые саг соонь гүйсэдөөр дүүргэхые оролдохо ябадал мүн.

Улад зоной ажал ябуулгын, һуудал байдалай талаар шиидхэгдэхэ сагтаа тулаһан шухала асуудалнууд депутадуудай, засагай зургаануудай урда табигдадаг. Олонхи захяа һанамжанууд депутадуудай һунгагшадтаяа хамта үүсхэл гаргажа, өөһэдынгөө хүсэ шадалаар бэелүүлмээр байдаг. Гэхэ зуура зарим нэгэн дурадхалнуудай, илангаяа шэнэ барилгануудые бодхоохо тухай һанамжануудай дүүргэлтэдэ засагай зургаануудай туһаламжа, нютагай ажахынуудай, эмхи зургаануудай хамтын хүсэн хэрэгтэй бололог.

Һунгагшадһаа ороһон захяа һанамжануудые ямар аргаар, хэнэй хүсэ зөөреэр бэелүүлхэб гэһэн асуудал Соведүүдэй сессинүүд дээрэ эсэслэн хэлсэгдэжэ, тодорхой тогтоол шиидхэбэринүүд абтаха зэргэтэй. Тиин һүүлэй зарлалай нютагай Соведүүдэй түрүүшын сессинүүд дээрэ һунгагшадай дурадхал һанамжанууд тухай асуудалнууд олонхи газарта зүбшэн хэлсэгдээ. Һаяшаг болоһон Улаан-Үдын горсоведэй сесси һунгагшадай захяа бэелүүлхэ тухай дэлгэрэнгы хэмжээ ябуулгануудые баталан абаа. Соведэй шиидхэһэнэй ёһоор, һунгагшадай захяа бүхэнэй дүүргэгдэхэ саг болзор гаргагдаа, тэрэниие хэн бэелүүлхэб, хэнэй хиналта доро байхаб гэхэ мэтээр тон һонороор тодорхойлогдоо, депутадуудай, саг үргэлжын комиссинуудай зорилго элирхэйлэгдээ. Тиин ниислэлэймнай ажалшадай һанамжалһан промышленна үйлэдбэри үргэдхэхэ, шэнэ барилга дэлгэрүүлхэ, городоо улам болбосон болгохо, ажаһуудалай хэрэглэмжын хангалга һайжаруулха захяа дурадхалнууд хүсэндөө хүргэгдэхэ бээз гэжэ этигэмээр.

Нютагай Соведүүдэй шэнээр һунгагдаһанһаа хойшо гурба һара болоожо байбашье, зарим газарта ажалшадай дурадхал һанамжануудые согсолон ниитэлхэ, тэдэнэй дүүргэлтын хойноһоо оролдохо, зохисотой эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха хэрэг муугаар анхарагдана. Зэдын, Түнхэнэй, Хэжэнгын аймагуудай зарим сомоной, сельскэ Соведүүд һунгагшадай дурадхал һанамжануудай дүүргэлтые эмхидхэхэ асуудал сессинүүд дээрэ үшөө зүбшөөдүй байна. Нүгөө зарим Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд һунгагшадай эрилтэнүүдые хангаха тухай баталан абаһан тогтоолнуудайнгаа дүүргэлтые һулаар эмхидхэнэ.

Аймагай түб Баргажан тосхондо ажаһуугшад эдеэ хоолдоо хэрэглэдэг уһаар удаанай дуталдадаг. Тэндэ үрэмдэмэл шэнэ худаг малтуулха тушаа һунгагшадай эрилтэ хангахын тула сельскэ Совет, мүн аймагай Соведэй гүйсэлком зохихо хэмжээ абахабди гэжэ найдуулһаар.

Нютагай арга боломжо, зоной үүсхэл шаламагаар элсүүлэн эмхидхэхые оролдоһон газарта хүшэр аад, дээдын талаһаа туһаламжа, дэмжэлгэгүйгөөр шиидхэгдэхээр бэшэ гэжэ һанагдаһан дурадхалнууд бэелүүлэгдэдэг байна. Яруунын аймагта Витим мүрэнөөр холын хойто районуудта ашаа зөөдэг замшадай, Иисэнгын совхозой отделениин хүдэлмэришэдэй ажаһуудаг томо тосхондо электрын элшэ ходо таһалдадаг юм. Тэндэ поселково Соведэй гүйсэдкомой үүсхэлээр тосхоной предприяти, эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдһөө электростанци һэльбэн үргэдхэхэ талаар тусхай Совет байгуулагдаад, мүнөө ехэхэн хүдэлмэри ябуулагдажа байнхай. Тосхондохи предприяти, эмхи зургаан бүхэнһөө тус Совет хубита мүнгэ суглуулан хамтадхаад, станциин шэнэ түхеэрэлгэ республикын хангалгын газарһаа абаба. Тосхондохи коллективүүд станциие ээлжээгээр һэльбэн заһаха, үргэдхэхэ хүдэлмэридэ ажалһаа сүлөө сагтаа хабаадаанад. Ноябриин 7-ной һайндэр болотор электростанци ашаглалгада үгтэхэ.

Энэ мэтээр дороһоо үүсхэгдэһэн эдэбхи оролдолгоор хүсэлдүүлэгдэжэ, бэелүүлэгдэжэ боломоор һунгагшадай захиянуудай ойроо хүртөөгүй байһан ушар баримтанууд үшөөл олон газарта дайралдаһаар. Энэ ехэ дутагдал. Сэсэрлиг модо тариха, харгы, хүүргэ заһаха, хуушан гэр байшангуудые һэльбэн заһабарилха, хотон газаахяа өөдэнь татаха гэхэшэлэн хүдэлмэриин эмхидхэл хүдөөгэй эдэбхитэд, нютагай засаг зургаанууд өөр дээрээ абажа, унжагайрүүлангүйгөөр дүүргэхэ хүсэд арга боломжотой. Өөһэдынгөө һунгуулиин округтой хододоо нягта холбоо барисаатай байһан депутадай али нэгэн хамтын хэмжээ ябуулгада хабаадалсахыень һунгагшадаа уряалбалнь, хүнүүдэй халуунаар харюусахань дамжаггүй. Доторойнгоо арга боломжонуудые хэрэглэн, һуурин тосхонуудаа улам гоё, болбосон түхэлтэй болгое гэһэн Ярославль городой ажалшадай уряа дэмжэхэ ябадалда үргэн арад зониие эдэбхитэйгээр хамжуулха шухала.

Һунгагшадай дурадхал һанамжануудые бэелүүлхын тула зохихо хэмжээ ябуулгануудые хараалха, дүүргэлтынь хойноһоо шанга хиналта хэхэ, эмхидхэлэй хүдэлмэри дааммгайгаар ябуулха шухала. Һунгагшадай захяа дурадхалнуудай ямар зэргээр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай депутадуудай комиссинууд, Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд ажахын, эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй тоосоо шагнаха, хэрэгтэй сагтань туһаламжа үзүүлхэ, дутуу дунданууднень элирүүлэн усадхаха уялгатай.

Агууехэ Ленинэй ойн баярай угтамжада ажалай ехэ дэбжэлтэ, соёлой шэнэ хүгжэлтэ туйлахын түлөө бүгэдэ арадай социалис мүрысөөнэй улам хүсэтэйгөөр дэлгэржэ байһан мүнөө үе сагта Соведүүдэй засаг захиргаанай, эмхидхэхы, хүмүүжүүлхы үүргэ бүри ехэ болоно.

...ЭХЭ ОРОНДОО— ...РХИМ ШАНАРТАЙ, ...ЛБЭГ ЕХЭ МЯХА

...ГОЛ ШЭГЛЭЛ

...рын жэлнүүдтэ хониной, ... тарган мяха гүрэндэ ...тушаадаг болохо тухай ...л тээмэндэ Сэлэнгын сов... коммунистнуудай хамтын ...н дээрэ, мүн отделени... суглаанууд дээрэ ...өөр зүбшэн хэлсэгдээ һэн. ...нистнууд, эдэбхитэд өөһэ... һанамжа дурадхалнуу... оруулаа, шүүмжэлэлшье

...хозой малшад аймагайн... Ленинэй нэрэмжэтэ колхо...дой үүсхэл уряада харюу ...и, байгша ондо урид үгтэ... даабариһаа гадуур 150 ...ер мяха гүрэндөө худал... харин 1970 ондо гүрэнэй ...һөө гадуур 250 центнер ... бэлэдхэлэй пунктда ту... гэжэ шиидээ.

...ниие хайшан гээд дүүр... харaалнаб?

...нөө совхозой ямар отделе... фермэ хэды шэнээн мяха, ... болзорто үйлэдбэрилжэ, ...дөө тушаахаб гэжэ түсэб, ...ри үгтэнхэй.

...айшье мэдэһээр, зунай ... зүбөөр хэрэглэжэ, үхэр ...айнаар бэлшээжэ тарга...ха, мяхажуулха гээшэ ехэ ...шанартай. Эдэ үдэрнүүдтэ ...оз намартаа гүрэндэ ту... үхэрнүүдээ гурбан гүүр... болгожо илгаад, бэлшээн ...луулжа байна.

...хозой газар дээрэ хабар... хойшо ёһоор хура бороо ...гүй, бэлшээриин ногоон ...жа, үхэр мал адуулхада ...тэнхэн байдал тохёолдоо. ...һээ совхозой дирекци, ...ком эгээл дүршэлтэй шада...үнэн шударгы, ажалдаа ...тай хүнүүдые томилжо, бэл... тарталуулха гүүртэнүүдтэ ...эгээ юм. Жэшээлхэдэ, ...гүүртэ эрэ хашарагууд ...шад Самданов, Вафин гэг... даалгагданхай. Тиихэдэ ...«Межживобъединениин» орга...нуудаар дамжуулан. он... ажахынуудта худалдагдаха ...ултэрэй гунжад, эмэ ха...рагуудые нүхэр Бадмаев ха...лана.

...унай гурба һарада үхэр бү... хэнэй шэгнүүр хэды шэнээнээр нэмээхэб гэжэ малшадта тодорхой даабари үгтэнхэй.

Тиигэжэ совхоз зунай бэлшээриин хаһада бүхыдөө 400 центнер мяха нэмэжэ абаха, үхэр бүхэниие дунда зэргээр 310 килограммһаа бага бэшэ шэгнүүртэй болгохо гэһэн зорилго табяа.

Байгша ондо энэ совхоз хониной мяха гүрэндөө ехээр тушааха юм. Бүхыдөө 9 мянган хонид мяханай комбинадта ябуулагдахаар хараалагдана. Мүнөө хамта 566 толгой эрье хонид долоон отара болгогдожо илгагдаад, нооһониинь хайшалагдаад, һайн бэлшээридэ адуулагдана. Тэдэниие дүршэлтэй бэрхэ хонишод нүхэд Эрдынеев, Гуржапов болон бусад харууһалдаг. Зарим хонидто бэлшээриинь ногоонһоо гадна, талха тариянай зүйл эдюулхэ юм. Зунай үедэ эрье бүхэниие 40 килограммһаа доошо бэшэ шэгнүүртэй болгохо зорилготой.

Һаяшаг бонитировко хэжэ дүүргээд, голодоһондо гаргагдаһан эхэ хонидые илгажа, табан отара эмхидхээ.

Саашадаа мяха ехээр абаха зорилгые амжалтатайгаар шиидхэхын тула 1969—1970 онуудта эбэртэ бодо мал шахаха тусгаар оньһожоруулагдаһан фермэ эмхидхэхэнь. Мүн бэлшээн таргалуулха малай гүүртэ, отара бүхэндэ дал, һарабша түхеэрэгдэхэ, илангаяа холын бэлшээринүүдые зүбөөр хэрэглэхын тула зунай шэнэ байрануудые олоор бариха түсэбтэй. Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ малшадай байха 30 гэр бариха, 7 гүнзэгы худаг үрэмдэжэ малтаха байна.

Ямаршье түсэб, зорилгые хүнүүдэйл хүсэндэнь хүргэхэ байһаниие хараада абажа, малшад, хонишодые алишье талаһаань урмашуулха, илангаяа түл олоор абаһан, түсэбһөө гадуур мяха ехээр үйлэдбэрилһэн хүнүүдые һайнаар урмашуулха хэмжээнүүд хараалагданхай.

А. АФАНАСЬЕВ,
«Улаан Сэлэнгэ» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

АЛХАСА ЕХЭТЭЙ ДАБШАЛТА

Табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ, продукци худалдаха даабаряа 102,6 процентдэ хүргэхэ, түсэбһөө гадуур олон мянган түхэригэй олзо доход оруулха гэжэ манай комбинадай коллектив шиидэһэн юм.

Тэдэнэй абаһан уялгаяа бодотоор бэелүүлжэ байһые энэ жэлэй түрүүшын хахадай үрэ дүн гэршэлэн харуулна. Продукци худалдаха хахад жэлэй түсэб 102,5 процент, вольфрамай концентрат абаха даабари 104,9 процент, молибденэй концентрадаар—103,4 процент дүүргэгдэһэн байна.

Холтосооной, Первомайска руднигуудай коллективүүд хахад жэлэй түсэбые холо үлүүлэн дүүргэнхэй. Рудаһаа концентрат абалга ехэ болоо. Вольфрамай секци рудаһаа металл абаха даабаряа 103,9 процент, молибденэй секци энэ даабаряа 102 процент дүүргэв.

И. ДУБРОВИН,
Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай түсэблэлгын таһагай начальник.

БЭЛШЭЭРИИН МАЛ ТАРГАЛНА

Ойрын жэлнүүдтэ мяха элбэгжүүлхэ хэрэгэй мүнөө үедэ айхабтар ехэ удха шанартай байһаниинь бүгэдэндэ мэдээжэ. Байгша онһоо эхилжэ мяха ехээр абадаг болохо зорилготой социалис мүрысөөндэ отделениимнай малшан бүхэн оролсонхой. Залуу мал түргэн зуура шахан, бэлшээн тарталуулһанай ашаар 416 центнер мяхан нэмэгдэжэ абтахаар хараалагдана. Тэрэнэй 200 центнерынь зунай бэлшээриһээ абтаха.

Мал ажалай продукцинуудые элбэгжүүлхын тула нэн түрүүн үбһэ тэжээл элбэгээр бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ манай отделениин малшад тоолодог, тодорхой хэмжээнүүдые абадаг болонхой. Урдань гүүртэ бүхэнэй хашаа хорёо тойроод хэбтэдэг шэбхэ шабааһан харагдахаяа болиһоор үнинэй. Малай ганса үбэлжөөнэй бэшэ, мүн зуһалангайшье хоргооһо, шабааһан сабшалан, бэлшээри дээрэ гаргагдажа, үтэг болгогдоно. Уһалагдадаг сабшалан жэл бүри үргэдхэгдэнэ.

Ута унжагай, хагсуу хүйтэн хабарай болобошье, адууһа малнай үбһэ тэжээлээр дуталдаагүй. Һаамхай үнеэн бүхэн сүүдхэдээ 20-30 килограмм силос июнь гаратар эдеэ. Һаагдаһан һүнэй литр бүридэ 200 грамм талха тариянай зүйл үнеэдтэ үгтэнэ. Хуурай, ган жэлэй болохые тухайлһан дээрэһээ отделениимнай малшад мянгаад центнер һолоомо, 400 тонно силос хуряажа шадаһан байна.

Мяха элбэгжүүлхэ талаар хараалагдаһан зорилгонуудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын тула зунай зүлгэ ногоондо малаа оролдосотойгоор бэлшээжэ, һайса таргалуулхые хүсэнэбди. Бэлшээн таргалуулагдаад, гүрэндэ тушаагдаха мал илгагдажа, бүгэдэ шэгнэгдээд, тусхай гүүртэ, отара эмхидхэгдээд, ажалша бэрхэ малшадта даалгагдаһан байна. Бэлшээриин һүүлээр гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктда тушаагдаха мал эгээл һайн ногоотой газарта гаргагдаа.

Дунда зэргээр 260 килограмм шэгнүүртэй 122 хашараг, буруу Түгнэ Харгааһата хоёрой бэлшээридэ гаргагдаһан байна. Дугаржап Чимитов, Балбар Нимаев гэгшэдэй бэлшээн таргалуулжа байһан эдэ үхэрые июниин 30-да шэгнэжэ үзэхэдэмнай, муу бэшэ дүнгүүдые харуулаа. Ехэнхидээ ой модон соогуур адуулагдаһан эдэ мал сүүдхэ бүри 850 граммаар таргалаа. Бэлшээридэ ябажа, 40 килограммһаа доошо бэшэ татадаг болоһон 2300 хонин манай отделениһээ гүрэндэ тушаагдаха. Мүнөө эдэ хонид уһа, ногоогоор элбэг бэлшээринүүдтэ адуулагдана.

Түгнын үргэн бэлшээри зайжа, малаа таргалуулжа шадаһан үхэршэд, хонишод материальна болон моральна талаараа урмашуулагдана.

Д. ЭРДЫНЕЕВ,
«Эрдэм» совхозой гурбадахи отделениин зоотехник.
Мухар-Шэбэр.

Аяншалга дүүрэбэ

СССР-эй Верховно Соведэй уряалаар, албанай хэрэгээр манай орондо ерэһэн сенадай түрүүлэгшэ Марио С. Вивас түрүүтэй Колумбиин Республикын конгрессэй делегаци июлиин 16-да Советскэ Союзһаа мордоо.

(ТАСС).

РОССИН АРАДУУДАЙ СПАРТАКИАДА

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ Россин Федерациин арадуудай үбэлэй IV спартакиада 1969—1970 онуудта үнгэргэхэ гэжэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тогтообо.

Олониитын спортивна энэ һайндэр республикын заводуудай, фабрикануудай, колхозуудай, совхозуудай, һургуулинуудай, предприяти бүхэнэй физкультурын коллективүүдтэ мүрысөө эмхидхэлгээр эхилхэ байна. 1970 оной февраль хүрэтэр районно, городской, областной, хизаарнуудай мүрысөөнүүд, тэрэшэлэн автономито республиканuудтахи һорёонууд үнгэргэгдэхэ ёһотой. Удаадахи шатадань автономито республикануудай, хизаарнууд ба областьнуудай суглуулагдамал командануудай хаба шадабаряа харуулха. Иимэ мүрысөөнүүд Кировскдэ, Мончегорскдо, Хабаровскда, Южно-Сахалинскда, Новосибирскдэ, Красноярскда, Эрхүүдэ, Кемеровэдэ, Томскдо, Барнаулда, Междуреченскдэ, Пермьдэ, Свердловскдо, Белорецкдэ үнгэргэгдэхэ.

Үбэлэй IV спартакиадын түгэсхэлэй мүрысөөнүүд март һара соо Челябинскда, Горькидо, Миассда, Приэльбрусида болохо.

(ТАСС).

Л. И. БРЕЖНЕВ, Н. В. ПОДГОРНЫЙ ПОЛЬШЫН АРАДАЙ РЕСПУБЛИКАДА АИЛШАЛХАНЬ

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. В. Подгорный Польшын Худэлмэришэнэй нэгэдэмэл партиин Центральна Комитедэй, ПНР-эй Гүрэнэй Соведэй уряалаар арадай засагта Польшын 25 жэлэй ойн һайндэртэ хабаадахын тула Польшын Арадай Республика ошохонь.

(ТАСС).

Ленинэй захяа заабаринууд залуушуулай зүрхэ сэдьхэлдэ нэбтэрэнхэй

ВЛКСМ-эй ЦК-гай пленум дүүрэбэ

ВЛКСМ-эй ЦК-гай VII пленум июлиин 16-да Москвада хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ. Энээндэ хабаадагшад зүблэхэ зүйлэйнгөө хоёрдохи асуудалые—«Владимир Ильич Ленинэй 100 жэлэй ойдо бэлдэхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол дүүргэхын тула комсомолой эмхинүүдэй хэжэ байгаа хүдэлмэри тухай зүбшэн хэлсээ.

Пленумэй нэгэн һаналтайгаар баталан абаһан тогтоол дотор иигэжэ онсолон тэмдэглэгдэнэ: совет залуушуул В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн гайхамшаг һайндэртэ ажалай ба политическэ тон ехэ дэбжэлтэтэйгээр бэлдэжэ байнхай.

«Ойн баярай урда тээхи үдэр бүхэниие Ленинскэ габшагай хүдэлмэриин үдэр болгохо!» гэжэ ороной бүхы залуушуулда үйлэдбэриин эдир түрүүшүүлэй—Социалис Ажалай Геройнуудай, Ленинэй ордентоной, Ленинскэ шангай лауреадуудай хандаһан уряае пленумдэ хабаадагшад ехэтэ һайшаан дэмжээ.

Тиигээд ВЛКСМ-эй ЦК-гай VII пленум хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

(ТАСС).

Совет журналистнуудай буруушаалга

Журналистнуудай уласхоорондын эмхиин шангай лауреат Ким Чжон Тхэ гэгшые саазалха гэһэн шиидхэбэри Урда Корейн засагаархидай дүүргэлтэ болгоһыень СССР-эй Журналистнуудай холбоон эрид буруушаана.

Совет журналистнууд Корейн бүхы демократическа журналистнуудтай һаналаа нэгэдэн, гүн ехээр талархажа байһанаа элирхэйлэн мэдүүлнэ, сүлөөтэ байдалай түлөө, Эхэ ороноо нэгэдүүлхын түлөө тэмсэлые гүгэс илалтада хүргэхэ гэһэн корей арадай шиидхэбэриие ямаршье хэлмэгдүүлэлгэ, мүрдэлгэ һаатуулжа шадахагүй гэжэ этигэнэ.

(ТАСС).

КОММУНИСТ ТУХАЙ ХӨӨРӨӨН

ПАРТКОМОЙ ГЭШҮҮН

Назиф Мингазович Мингазов! Энэ нүхэр Химиин совхоздо хүдэлһөөр үнихэнэй болобо. Мелиоратор мэргэжэлтэй хүн. Назиф Мингазович ган гасуур үедэ ямар ехэ ажал хэнэ гээшэб. Наранда шарагдажа, тооһон болотороо хатаһан газарай хүрьһэ үндалүүлнаха юм. Мүнөө энэ нүхэр 17 хүнһөө бүридэһэн, газар уһалха звено хүтэлбэрижэ, кукуруза, куузику тариһан полинуудые уһална. Тиихэдэ Баруун-Тамилын сабшалан хоёрдохёо уһалжа дүүргэхэнь.

Жэшээнь, Улаан сэсэг гэжэ газарта 250 гектарта кукуруза таригдаһан байна. Энэ газарые уһа бүлэдэг хоёр станцяар 4—5 дахин уһалһан юм. Мүнөө эндэ «полиин хатанай» гараса яһала һайн.

Назиф Мингазовичай хүтэлбэрилдэг звено бүхэли үбэлдөө таряанай болон сабшалангай участогууд дээрэ минеральна болон нютагай үтэгжүүлгэнүүдые гаргаа. 262 тонно минеральна үтэгжүүлгэ, 9000 тонно наг шэбхэ ганса сабшалан дээрэ гаргагдаһан юм. Гадна 250 гектар сабшалан элдүүрилэн һайжаруулаа, 300 гектар газарые шулуунһаа, харганаһаа сэбэрлээ.

Аймагай болон республикын партийна, совет, ажахын дээдэ органуудай хүдэлмэрилэгшэд, мүн совхозой партийна комитет ба дирекци нүхэр Мингазовай эмхидхэһэн ажалые хододоо һайшаадаг, үльгэр жэшээ болгон олондо хэлэдэг, газетэдэ бэшэдэг. Мэнэ һаяхан аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаан дээрэ нүхэр Мингазовай хүтэлбэрилдэг звеногой ажалые КПСС-эй райкомой секретарь В. Б. Базаров ехэтэ һайшаан хэлэһэн байна.

Назиф Мингазович ехэ юумэ хэжэрхёоб, һайн дүн туйлааб гэжэ бэеэ дээгүүр абхуулдаггүй. Харин хододоо тэрэнээ шамарладаг, үшөө һайса хүдэлхэ байгаа гэжэ хэлэдэг заншатай.

— Манай хүдэлмэридэ дутуу дунданууд үшөөл олон. Газар уһалалгын, наг шэбхэ гаргалгын хүдэлмэридэ үшөөл үсөөн зон хүдэлһөөр, — гэжэ нүхэр Мингазов совхозой парткомой [illegible] дээрэ хэлэһэн байха.

Нүхэр Мингазовтай сүг хүдэлмэрилдэг хүнүүд мүн лэ һайнаар ажаллана. Жэшээнь, 61 наһатай үбгэн Цыренжап Дамбиев Цыл Бимбаев хоёр сабшалан дээрэ хүдэлһөөр үнихэнэй, баян дүй дүршэлтэй болоһон хүнүүд. Тэдэнэй дааһан участогууд дээрэ ехэ үтэгжүүлгэ гаргагдаа, һайса уһалагдаа. Мүнөө эдэ нютагуудта ногооной гараса бараг һайн.

Дээрэ дурсагдаһан жэшээ баримтанууд юун тухай хэлэнэб гэхэдэ, Назиф Мингазович Мингазовай хэхэ бүтээхэ юумэниинь аргагүй ехэ гэжэ гэршэлэгдэнэ. Хэды тиимэ байбашье, энэ нүхэр партийна организациин үгэһэн даабарине һайнаар дүүргэдэг, ажахын, олониитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг байна. Хоёрдохи жэлээ совхозой партийна комитедэй гэшүүн ябана. Ажахын, тэрэнэй коммунистнуудай шиидхэжэ байһан зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ үнэн зүрхөөрөө оролсодог, совхозой хүдэлмэришэдэй дунда эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэри үргэлжэлтэйгээр ябуулалсадаг. Назиф Мингазович парткомой гэшүүн байһан тулада совхозой арадай хинагшадай бүлэгэй хүдэлмэрине толгойлно. Тэрэнэй хүтэлбэри доро 27 хүн ажахын үйлэдбэриин ябасые хинана, шалгана.

Энэ жэлэй февраль һара соо бүлэг хүдэлмэришэд Иннокентий Пилуевай харадаг хонид муугаар харууһалагдана, 20 гараниинь үхөө гэжэ нүхэр Мингазовта дуулгаһан байгаа. Нимэ сошордомо тохёо абаад байхадаа, Назиф Мингазович зоотехнигые хажуудаа абажа, Пилуевай, тэрэнтэй сугтаа хүдэлэгшэдэй ажал хүдэлмэрине шалгажа үзэһэн, дутуу дундануудыень заажа үгэһэн байха. Хинан шалгагшадай бүлэгэй зүблөөн дээрэ зэмэтэ хүнүүд заһархабди гэжэ үгэ хүүрээ үгэһэн байха. Нэгэтэ нүхэр Мингазовай хараһаар байтар совхозой нэгэ механизатор 10—15 сантиметр гүнзэгыгөөр наар хахалжа ябаба. Эндэл парткомой гэшүүн уурлахын ехээр уурлаһан байха.

— Иихэдээ юу хэжэ байна гээшэбши, хэнине мэхэлнэш, юундэ иимэ гүйхэнөөр хахалжа байнаш. Энэ газарһаа ямар ургаса гараха юм, — гэжэ нүхэр Мингазовай тэрэ механизаторые зэмэлжэ байһыень холо һанадагби. Иимэрхүү хөөрэлдөөнүүд Мингазовай ябаһан газарта ушардаг.

Мэнэ һаяхан совхозой партком политинформаторнуудые баталаа һэн. Тэрэ тоодо нүхэр Мингазовшье оролсоһон байха. Энэ нүхэр экономическа эрдэм дэлгэрүүлхэ информатор болоһон байна. Назиф Мингазович Холбоолжоной хонишодто айлшалжа, совхозой абадаг продукциин өөрын үнэ сэнгые хайшан гэжэ хямдаруулха, гаргаша багатайгаар ехэ мяха, һү, нооһо абаха тухай тэдэнэртэ хөөрэжэ үгэһэн байна. Малшад энэ хөөрөөень ехэтэ һонирхожо шагнаа.

Парткомой гэшүүн ганса өөрынгөө гол ажалые хараад ябадаггүй. Хамаг юумэндэ оролсодог, совхозой үйлэдбэрине урагшатай һайнаар эрхилхэ гэжэ оролдодогынь эндэ бодотоор харагдана.

— Би нэн түрүүн коммунист, парткомой гэшүүн хүн гээшэб. Удаадахи ээлжээ мелиоратор болоно, — гэжэ энэ нүхэр хэлэдэг байна. Энэнь тон зүб. Нүхэр Мингазов агууехэ Ленинэй байгуулһан Коммунис партиин дайшалхы тэмсэлшэ гэшүүн, ниитын ажал ябуулагша мүн гэжэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Иимэ сэгнэлтэдэ хүрэхэл ёһоороо хүрэнэ.

Б. ШИРЕТОРОВ.

Сэлэнгын аймаг.

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАЙ

„ИСКРА" ГАЗЕТЫН МАРШРУДТАХИ ЛЕНИНСКЭ МУЗЕЙ

РОВНО. Ровенскэ областиин Червоноармейскэ районой Ситно тосхондо В. И. Ленинэй колхозно музей нээгдээ. Хүдөөгэй коммунистнууд энэ музей эмхидхэхын тула ехэ эдэбхи үүсхэл гаргаа. Тэдэнэр Москва, Ленинград, Ульянов болон бусадшье хотонуудтай холбоо байгуулжа, ороной хэдэ хэдэн музейнүүд ба архивай эмхи зургаануудтай бэшэлсэһэн байна.

Экспозициин тусхай бүлэгүүд Ленинэй ажабайдал ба революционно ажал ябуулга тухай хөөрэхэ. Волынскэ губерниин таряашадай хүндэ, эрхэгүй байдал тухай бэшэһэн Ленинэй номууд, ород ба украин арадуудай хани барисаан болон нэгэдэл тухай Ильичэй хэлэһэн үгэнүүд эндэ бии. Шэнэ байдалтай Полесскэ хизаар дотор ленинскэ сургаалай бэелэн мандалгада экспозициин тусгаар бүлэг зорюулагданхай.

Ленинскэ «Искра» газетэдэ хабаатай бүлэгынь музей соо онсо һуури эзэлнэ. Червоноармейск (урдань Родзивилов) хадаа Россида «Искрын» эльгээгдэдэг маршрудай нэгэ пункт байһан шуу. Ленинэй колхозно музей ажалшадай дунда коммунистнуудай ябуулдаг хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин түб болонхой.

КОМСОМОЛШУУДАЙ ҮҮСХЭЛЭЭР

МОСКВА. Гүрэнэй түүхын музейн хүдэлмэрилэгшэдэй эмхидхэгдэһэн тематическа нүүдэл выставкэ «Ошонһоо дүлэн бадарха» гэжэ нэрлэгдэнхэй. Энэнь В. И. Ленинэй түрэһөөр зуун жэлэй ойдо зорюулагдана. Партийна документнүүдэй, Ленинэй бэшэгүүд болон зохёолнуудай фото-буулгабаринууд, зурагууд, диаграмманууд, фото-зурагууд хүдэлмэришэдэй түрүүшын эмхинүүдтэй, Росси доторхи революционно хүдэлөөнтэй выставкэдэ ерэгшэдые танилсуулха байна. «Искра» газетэ, РСДРП-е эмхидхэн байгуулха хэрэгтэ В. И. Ленинэй дүүргэһэн түүхэтэ үүргэдэнь онсо анхарал хандуулагдана. Энэ выставкэ комсомолшуудай үүсхэлээр эмхидхэгдэнхэй. Воронежско областиин хото болон хүдөө нютагуудай хүн зон эгээн түрүүшээр энэ музейе хараха, хүдэлмэрилэгшэдэйнь бэлдэһэн лекцинүүдые шагнаха юм.

ЕХЭ ЗАМАЙ ШАТАНУУД

ОРЕЛ. «Деникинтэй бүгэдөөрэн тэмсэе!» гэһэн уряатайгаар В. И. Ленинэй РКП(б)-дэ эльгээһэн бэшэгэй 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан плакат Орловско гүрэнэй архивай научна хүдэлмэрилэгшэд олон хэһэгээр барлан гаргаба. Архивай документнүүд 1919 оной намар болоһон баатарлиг тэмсэлэй үдэрнүүдые һэргээн харуулна. Деникинэй талаа баригшадтай тэмсэлые анхаралтайгаар адаглан харадаг байһан В. И. Ленин Свердловско университедэй һурагшадай үмэнэ үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ зааһан юм. «...Орел шадар болоошодол адли хюдалдаата, шэрүүн шанга байлдаан үшөө хаанашье үзэгдөөгүй байһан...»

Суута «Каховка» соо дуулададгтал адли, Орёл хото граждан дайнай жэлнүүдтэ манай арми ба арадай дабажа гараһан ехэ, алдарта замай нэгэ шатань байгаа юм.

АГУУЕХЭ ҮДЭРТЭ БЭЛЭДХЭЛ ШАЛГАГДАА

КИШИНЕВ. В. И. Ленинэй түрэһөөр зуун жэлэй ойдо зорюулан абтаһан социалис уялгануудай дүүргэлтэ республикын промышленна, транспортна, холбооной предприятинуудта, барилганууд дээрэ шалгагдажа эхилээ. Энэ харалга Молдавиин компартиин ЦК-гай шиидхэбэреэр үнгэргэгдэнэ.

Харалгын үедэ үйлэдбэрине ашаг ехэтэй болгохо шэнэ арганууд, продукциин өөрынь үнэ хямдаруулха, тэрэнэй ашаар үйлэдбэри һайжаруулха эшэ нүхэсэлнүүд элирүүлэгдэнэ. Харалгада хабаадаһан комиссинууд эрхим коллективүүдэй түрүү дүршэлые дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулха.

(ТАСС).

Новосибирскын электротермическэ түхеэрэлгэ бүтээн гаргадаг заводто зайн галай хүсөөр булад хайлуулдаг мантан томо пеэшэн баригдажа дүүрэбэ. Энэ пеэшэн хадаа урда тээхи пеэшэнүүдтэ орходоо һураггүй томо юм.

Энэ пеэшэн соо нэгэ доро 200 тонно булад хайлуулжа болоно. Шэнэ пеэшэн хадаа ажалай бүтээсые ехээр дээшэлүүлхэ аргатай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «ДСП-200» түхэлэй пеэшэнине хабсаралга.

АПН-эй фото.

ШЭНЭ... ХЭБЛЭ... ГАРАХ...

МОСКВА. 1965... Ленинэй зохёол... луулбари хүсэдөөр... хэблэгдэн гараа ба... ойн баярай үдэрн... 110 мянган хэһэг... луулбаринууд дахи... дэн гарахань.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ...нэй зохёолнуудай ...риин номууд.

ТАСС

ХУБИЛАН ХҮГЖЭҺЭН НЮТ...

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо бэлэдхэлые Баунтын аймагай ажалшад политическэ болон ажалай дэбжэлтын оршон байдалда ябуулжа байна. Агууехэ багшын нэрэ, тэрэнэй хэтэдээ мүнхэ суртал ба хэрэгүүд арад олониитэдэ социализмын хүгжэлтын зам заадаг, коммунизмын илан мандахын тулада арад зониие зориг-жуулан заладаг, хэтэ мүнхэдөө мандаһан наран мэтэ яларжа байдаг юм.

Революциин урда тээ Баунтын ой тайгын экономикын зэрлиг байһаниинь бүгэдэндэ элитэ. Тэрэ үедэ байһан алтанай багахануул приискнүүд ээзэд промышленнигуудай гарта оронхой, зэрлиг муухайгаар ашаглагдадаг байһан бшуу. Тэрэнһээ гадна революциин урда тээ манай аймагай энэ ехэ газар дайдын баялиг шэнжэлхэ талаар юуншье хэгдэдэггүй һэн. Хүдөө ажахы гэжэ огтолон байгаагүй. Юуб гэхэдэ, Баунтын газар дайда хүйтэн шэрүүн уларилтай тула, хүндэ хэрэгтэй юумэ үгэжэ шадахагүй гэжэ тоологдодог байһан.

Ажалша зоной байдал аргагүй хүндэ хүшэр байһан юм. Приискын хүдэлмэришэд ямаршье эрхэгүй ганса нэгээрээ алта малтадаг, ээзэд промышленнигуудта орогүй мэхэлүүлдэг, дарлагдадаг байһан. Эндэхи үндэһэтэн эвенкэнүүдэй байдал илангаяа хүндэ хүшэр һэн. Холын хойто зүгэй бүхы арадуудтал адли эдэнэр байдал һуудалай талаар ехэ муу, хүнэй тэсэшэгүй гэр байратай, тиимэ тула үхэн хосоржо байһан үндэһэтэн бэлэй. Сагай уларилһаа, байгаалиин эрхэ байдалһаа дулдыданги, хүйтэн сэбдэг байратай, оронуудайнгаа бэлшээри бэдэрэн эндэхи эвенкэнүүд нүүжэ ябадаг һэн.

Үндэһэн арад зониинь шэрүүн хатуу дарлалта мүлжэлгэ доро байдаг һэн. Элдэбын налог, татабари, хонжоото аралжаа наймаан эдэ бүгэдэнэй гэмээр үеын үедэ үри шэриһээ гарадаггүй хүнүүд олон бэлэй. Олоһон ангайнь арһануудые үнэтэ үнэгүйгөөр абаха, тэдэниие мэхэлхэ, тонохо зорилгоор эндэхи ангуушадта архи уулгаха, богоолшод мэтээр байлгаха — иимэ зорилготойгоор баяшуул бүхы хэрэгээ эрхилдэг һэн. Соёл болбосоролойнгооншье талаар эвенкэнүүд тон ехэ гээгдэлтэй байһан ааб даа. Бултадаа үзэг бэшэг мэдэхэгүй, түрэлхи хэлэ бэшэггүй, һургуулишье, медицинын, соёлой эмхи зургаануудшье гэжэ байгаагүй. Элдэб халдабарита үбшэндэ дайрагдадаг, эртэ урда, барга сагай байдалай ёһо заншал баримталдаг — 1917 оной урда тээ иимэ байһан юм.

Агууехэ Октябриин социалис революциин ашаар лэ Баунтын ой тайга дээгүүр баяр жаргалта, сүлөөтэ байдалай наран мандаанхай. Харанхы барга байдалтай байһан хизаарай арад зоной байдалые Агууехэ Октябрь хүгжэлтын шэнэ дардам харгыда оруулжа, мүнөө эдэнэр коммунис байгуулалтын агууехэ зорилго бэелүүлэлсэжэ байна. Совет засагай оршон мандажа байгаа жэлнүүдтэ парти, правительствын саг үргэлжын туһаламжын ашаар манай аймагай экономико болон гэгээрэл хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ хубилалта болонхой. Түбэй ехэ газарнуудһаа холо байһанай гэмээр олон бэрхэшээлнүүд тохёолдодог һэн. Тиигэбэшье һаань, аймагай үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэ хэрэгтэ яһала ехэ амжалтанууд туйлагданхай.

Алта малталгын промышленность ажахымнай гол һалбари мүн. 120 жэлэй саада тээ алта малталга эндэ бии болоһон түүхэтэй. Тиин Совет засагай жэлнүүдтэ энэ промышленность мүнөөнэй индустриин техникээр зэбсэгжүүлэгдэнхэй, хүгжэжэ байдаг. Илангаяа һүүлэй арбан жэл соо алта малталгаар ехэ хүдэлмэри ябуулагданхай. Энэ үе соо приискнүүд электрын гэрэлээр, хүсөөр саг үргэлжэ хангагдадаг болоо. Энээнэй ашаар алта малталга ба элһэ угааха хүдэлмэри бүхы дээрээ оньһожоруулагдаха аргатай болонхой. Хүдэлмэриин технологи нарижуулһанай, ажалай эмхидхэл һайжаруулһанай, алта малтаха хүдэлмэри бүхы дээрэнь оньһожоруулһанай ашаар алтан ехээр малтагдадаг болонхой, үйлэдбэриин гаргаша бага боложо, грамм алтан бүхэнэй өөрын үнэ хямдараа. 1965 онойхитой сасуулбал, энэ табан жэлэй һүүлшын гурбан жэл соо аймаг дотор алта малталга 1,6 дахин ехэ болоо.

Байгаалиин баялиг шэнжэлэлгэ улам үргэнөөр ябуулагдадаг болобо. Энээнэй ашаар аймагай карта ехээр хубилгагдажа эхилэнхэй, элдэб хэбтэшэ, баялигуудай ехэ уурхайнууд элирүүлэгдэжэ байна. Эдэ бүгэдэнэй ашаар ойрын саг соо горнорудна промышленность саашадань хүгжөөхэ бодото арга боломжонууд бии болобо.

Ленинскэ кооперативна түсэб бодотоор бэелүүлһэнэй ашаар аймаг дотор хүдөө ажахын үйлэдбэри шэнээр байгуулагдаа. Колхозуудые байгуулхатай хамта олон хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдээ — урдань хооһон байһан газар дайдада колхозой шэнэ һууринууд болонхой. Эдэ хэмжээнүүд хадаа эвенкэнүүдтэ онсо ехэ удха шанартай байһан. Ажахын, политическэ ба соёл гэгээрэлэй талаар гээгдэлые бодотоор усадхаха хэмжээнүүд эдэ болоһон юм. Урдань нүүдэл байдалтай байһан эвенкэнүүд колхозно байгуулалтын илаһанай ашаар һууримжанги байдалтай болоһон гээшэ. Иигэжэ үеын үедэ гуримшаһан ёһо заншалнууд үндэһөөрөө хубилгагдаһан, эндэхи экономико болон культурые хүгжөөхэ арга нүхэсэл бии болоһон юм. Колхозно байгуулалтын илаагүй һаа, эвенкэнүүд мүнхаг харанхы байдалһаа гаража, шэнэ байдалай замда орожо шадахагүй һэн, мүнөө үеын соёл болбосоролтой болохогүй һэн.

Партиин ЦК-гай мартын Пленумһээ хойшо аймагай колхозууд илангаяа бэхижэжэ, хүгжэжэ байнхай, материально-техническэ талаараа бэхижүүлэгдээ, трактор, автомашина, комбайнуудые абаа, электростанци болон бусад техникэ бии болонхой. Мүнөө колхозуудта үйлэдбэриин, соёлой ба [illegible] һуудалай гэр байранууд бодхоогдоно. Эвенк колхозуудай ажахын шэглэл хубилжа байна. Хэр угһаа хойшо эрхилдэг оро үдхэлгэ ба агнуури эрхилэлгэһээ гадна, шэнэ һалбари — мал ажал, таряан ажал бии болонхой. Ородууд, буряадууд болон бусад үндэһэ яһатанда адли эвенкэнүүд шэнэ мэргэжэл — малшад, һаалишад, тугалшад болон механизаторай мэргэжэл шудаланхай.

Һүүлэй жэлнүүдтэ колхозуудай бүхы малай тоо толгой олошорно, мал ажалһаа абтадаг продукци элбэгжэнэ. Үнгэрһэн гурбан жэл соо үхэрэй тоо 20 процентээр, адуунай тоо — 23,8, оронуудай тоо 28 процентээр олошороо. Мяха абалгаар гурбан жэлэй түсэб 106 процент, һү — 103 процентээр дүүргэгдээ.

Совет засагай үедэ агнууриин ажахы мүн лэ хүгжөөгдөө. Баунтын аймаг ангай арһаар республика доторoo ехэ һуури эзэлдэг, мүнөөшье эзэлнэ, хэдэн зуу мянган түхэригэй ангай арһа гүрэндэ тушаана. Энэ һалбари тухай хэлэхэдээ, мүн лэ үндэһэн хубилалта болоһон тухайда хоёр үгөөр тэмдэглэмээр. Аймаг дотор үйлэдбэриин бэлэдхэлэй олон участогууд байгуулагданхай, олон мэргэжэлтэд бии болонхой. Агнууриин газарта ехэ хүдэлмэри ябуулагдадаг юм. Олон янзын ан — булган, ондатра гэхэ мэтэнүүд, мүн песец болон үнэгэн үсхэбэрилэгдэнэ.

Манай аймагта ехэ удха шанартай шэнэ һалбари — нютагай, загаһанай, ой модоной промышленность, барилгын материалнуудай үйлэдбэри бии болгогдоо. Үйлэдбэриин, гэр байрын, соёлой эмхи зургаануудай барилганууд үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдана. Тэрэнһээ гадна, хэлхээ холбоо болон транспорт хүгжөөхэ хэрэг үргэдхэхэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Аймагай бүхы һууринуудта электрын лампочка носодог, радио дуугардаг. Эдэнэр аймагай түб — Багдаринтай телефоноор холбогдонхой. Манай Багдарин тосхон Улаан-Үдэтэй, ороной бусад городуудтай телефоной холбоотой. Бүхы һууринуудта самолёдоор почто зөөгдэдэг, хүнүүд ябадаг юм.

Аймаг дотор соёлой, гэгээрэлэй, медицинын эмхи зургаанууд олон, мүн үшөөшье олошоржо байна. Багдарин тосхондо арадай театр, хүүгэдэй хүгжэмэй һургуули хүдэлнэ. Арадай ажахын бүхы һалбаринуудта 200-гаад багшанар, медицинын 140 хүдэлмэрилэгшэд, 100 гаран инженер, технигүүд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болон бусад хүдэлжэ байнхай. Соёл болбосоролой талаар болоһон үндэһэн хубилалтанууд арад зондо ехэ удха шанартай байһыень хэлэнгүй аргагүй. Һургуулинууд, соёлой болон медицинын эмхи зургаануудые олоор нээһэнэй, үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадал усадхаһанай ашаар эвенкэнүүдэй гээгдэл удаа дараалан усадхагдаһан, тэдэнэй дундаһаа кадрнуудые бэлдэхэ хэрэг урагшатай болоһон байгаа. Совет засагай оршон мандажа байгаа жэлнүүдтэ олон эвенкэнүүд дээдэ ба дунда һургуулинуудые дүүргэжэ, багшын, медицинын болон арадай ажахын бусад һалбаринуудай мэргэжэлтэд болонхой. Дээдэ эрдэмтэдэй олониинь советскэ болон партийна ажалда хүдэлнэ. Дээдэ ба дунда һургуулинуудта һурадаг эвенк залуушуулай тоо жэлһээ жэлдэ олошоржо байна. Аймаг доторoo һурадаг бүхы үхибүүд гүрэнэй зүгһөө бүримүһэн хангагдадаг, бага үхибүүд сад болон яслинуудта хүмүүжүүлэгдэдэг.

Холын районуудые хүгжөөхын, бага арадуудые болбосоруулхын В. И. Ленинэй захяа заабаринуудые бэелүүлхын тула парти, правительствын зүгһөө саг үргэлжын анхарал хандуулһанай ашаар эдэ амжалтанууд туйлагданхай.

...лүүлхэ хэрэгтэ зорюула... логдоно. Ленинскэ парт... ральна Комитедые тойро... жэгсэжэ, аймагай ажал... хүсөө, бэлиг шадаб... Ильичэй заяаһан комм... гуулгада зорюулан...

Г. ВОР...

КПСС-эй Баунтын р... се...

„БУРЯАД ҮНЭНДЭ"

БЭШЭҺЭНЭЙ ҺҮҮЛЭЭР

«АЛДУУГАА ДАБТАХАГҮЙН ТҮЛӨӨ»

Иимэ гаршагтай статья манай газетын июниин 12-ой номерто толилогдоһон байгаа. Тэрээн соо Сэлэнгын аймагай Үбэр-Зоохойн дунда һургуулиин хүмүүжүүлэгшэд Р. Д. Бадмаева Ц. Ж. Ринчинова хоёр шүүмжэлэгдэн ороһон байгаа. Тэдэнэр дээрэ заагдаһан һургуулиин интернадта хүмүүжүүлэгшэдээр хүдэлхэ зуураа мүртэй юумэ хэсүүй, үхибүүдтэ анхарал [illegible] баар хандуулжа, номыень һайнаар үзүүлжэ шадаагүй, бэе дээрэ даажа абаһан харюусалгата ажалдаа хайша хэрэгээр хандажа, һурагшадай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулжа шадаагүй. Багануудта һайн һайхан һургаал заабари үгэдэг хүмүүжүүлэгшын үндэр нэрэдэ хүрөөгүй, оюун сэдьхэлтэнэй эгээн дүтын, эгээл хүндэтэй хүнүүдынь боложо шадангүй үнгэрбэ гэжэ статья соо хэлэгдэһэн юм. Статья соо хэлэгдэһэн баримтанууд шалгагдажа элирүүлэгдээ.

Хүмүүжүүлэгшэд Р. Д. Бадмаева Ц. Ж. Ринчинова хоёр хүмүүжүүлгын хүдэлмэри зүбөөр ябуулжа шадаагүй. «Алдуугаа дабтахагүйн түлөө» гэһэн статья һургуулида зүбшэн хэлсэгдээ. 1969—70 оной һуралсалай жэлдэ һургуулиин хуушан байшан үхибүүдэй хамтын байра болгогдохо. Мүнөө энээниие һайнаар заһаха, сэбэрлэхэ тушаа хэмжээнүүд абтажа байна. Мүнөө жэлдэ түлеэншье ехээр бэлэдхэгдээ.

Интернадта саашадаа ябуулха хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эрид һайжаруулха талаар хэмжээнүүд абтажа эхилээ. Үхибүүдэй дунда соёл-болбосоролой хүдэлмэри һайнаар ябуулжа шадаха, найдамтай багшанар хүмүүжүүлэгшэдээр томилогдохо байна.

Хүмүүжүүлэгшэ Р. Д. Ба... ажалһаа сүлөөлэгдөө. Интер... байһан һурагшадай дунда ... лагдаха бүхы хүдэлмэринүү... шадаа наринаар түсэблэгдэ... ха. Физкультурын багша ... Тогочеев үглөө бүхэндэ инте... та ерэжэ, физзарядка үнгэр... болохо. Һурагшадай уран ... нэй номуудые олоор уншах... лохын тула оролдогдохо.

Тус статья август һара со... һургуулида үшөө дахин ... хэлсэгдэхэ гэжэ КПСС-эй С... гын райкомой секретарь ... Лубсандоржиев мэдээсэбэ.

ЛАН
ЖУУ-
АДАЙ
ДХАЛААР...

... ашаа 18 метр ун-
... шадалтай шэнэ тү-
... нёдондо жэлһээ
... эхилээ. Энэ жэл
... олоор хэгдэжэ бай-

...машина» заводой
...шад Эхэ оронойнгоо
...ые нэрэтэй түрэтэй-
... Жэлэй түрүүшын
...абари саг болзор соо-
... 150 автокран
...радай ажахыда эль-
...ёрдохи хахадай тур-
... автокран хэхэ дааба-
... Тэрэниие саг соонь
... тула бэлэдхэлэй ехэ
... хэгдээ.
...втокран хуушан тухэ-
...нилээд орёо юм. 2000
...б деталь, частьнууд-
...бүридхэн хабсаргагда-
...бүтээгшэд, конструктор,
... деталь, частьнуудые
...хнологи нарижуулан
...хын тула оролдолго
... байһаар. Иигэжэ ту-
...хахадай туршада 20

...мингын тухэригэй алмалта хэгдээ.

Слесарь Константин Перевозников технологи һайжаруулха хэдэн уралан нарижуулгын дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлээ. Тиигэжэ 3395 түхэригэй алмалта хэхэ арга олдобо.

Иваново городой гол заводой конструкторнуудай ухаалан зохёоһон чертеж эндэ абтаа һэн. Тэрэнэй ёһоор гэшхүүр бүтээхэдэ, ашаглалгада таарамжагүй байгаа. Гадна горитой ехэ материал, металл гаргашалагдаха, аяар 50 килограмм шэгнүүртэй болохо һэн. Заводой уралан нарижуулагшад өөһэдынгөө хүсөөр автокранай энэ деталь бэлдэхэ гэжэ шиидэ.

Уралан нарижуулагшад Михаил Бузанов, Борис Черноинный гэшхүүр хэхэ ондоо технологи дурадхаба. Тэрэнь таарамжатай дээрэ тоологдожо, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдээ. Уралан нарижуулагшадай дурадхалаар бүтээгдэдэг болоһон гэшхүүр хүнгэн, оройдоо 6—7 килограмм юм.

Энэ дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, 2891 түхэригэй алмалта хэгдэһэн, автокранай өөрынь үнэ сэн 7 түхэриг 20 мүнгөөр хямдаруулагдаһан байна.

Н. ДЕМИН.

...РОЛДОСЫН АШААР

...жынгаа предприяти, ...лые тулишэ бөлон то... материалаар таһалга... хүндэтэ уялгаяа ...ын нефтебазын коллек...аар дүүргэнэ. Тус кол...айгша оной түрүүшын ...түсэбые үлүүлэн дүүргэбэ.

... тоһодолгын материал ... түсэбөө дүүргэхэтэйгээ ...коллективнай капитальна ... хэхэ даабаряа 128 про...һабари хэлгые — 131 ... хүргэһэн байна. Үлүү ...адаг, тусхайлбал, ваго...э, баржа саг соонь, су... тиигэжэ яла түлэхэ ...хагдаа. Мүн ондоо ам...фть зөөлхэ, халагалха... гаргаша горитой ехээр ... Энээнэй ашаар хахад ...шада түсэбөөр харалаг...ргэнэ 210.170 түхэри... болгоноо.

...азын коллективэй дун...энэнээр машинануудые ... 1-дэхи станциин (на... В. К. Кутах) хүдэлмэ...рүүлжэ ябана. Тэдэнэр ... һарэ бүхэндэ үлүүлэн ... юм. Автомашинануудта ...эдэг А. Г. Размахнина, ...ко, Д. Н. Хабаркова даа...бо үлүүлдэг.
...н трактын 6-дахи километртэ шэнэ станци барижа байһан звено ажалдаа һайн үрэ дүн харуулна. Железнодорожно райсоведэй депутат Давид Хачатурович Григорянай хүтэлбэрилдэг тус звено даабаряа хэдэ 1,5 дахин үлүүлнэ. Звеногой барилгашад станциие хараалагдаһан болзорһоонь урид ашаглалгада гушааха уялга абаад, ажалайнгаа эршэ улам шангадхажа байнхай.

А. Г. Поповагай даадаг оперативна цехэй коллектив 2-дохи кварталай дүнгөөр олоһон түрүү һуурияа алдахагүйн тула оролдоно. Горючи шэгнэгшэ А. Н. Рыбакова коммунис ажалай ударнигай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Манай нефтебазын коллектив Эрхүүгэй областиин Жилкинскэ нефтебазын хүдэлмэришэдтэй гурбадахи жэлээ мүрысэнэ. Хоёр коллективэй мүрысөөндэ манай баазын хүдэлмэришэд үнинэй түрүүлжэ ябаһаар. Нёдондо жэлэй 2-дохи кварталай үрэ дүнгөөр РСФСР-эй «Главнефтеснабай» Эрхүүгэй управлениин дамжуулгын Улаан тугта хүртөөд, тэрэнээ бүхөөр барижа ябана.

Зураг дээрэ: Д. Х. Григорян станциин гэр шэрдэжэ байна.

М. СУТУРИН,
нефтебазын ахалагша
инженер-экономист.
Фотонь авторай.

Һүүлшын почтоһоо

...ХАР-ШЭБЭРЭЙ АЙМАГАЙ ПРОКУРОРОЙ ...А ДҮҮРГЭГШЭ ДЫМЧИКОВЭЙ АНХАРАЛДА

...ша оной июниин 28-да манай газетэдэ «Хүсөөтын хүдхэшүүл» ...льетон гараһан байгаа. Энээн соо хэлэгдэһэн баримтануудаар хэм...ыень Мухар-Шэбэрэй аймагай прокурорто эльгээгдээ һэн.

...иин 14-дэ нэгэ иимэ харюу тэндэһээ абтаба:

...акции газеты «Буряад Үнэн» зав. отделом писем.

...ш № 149 отвечаем, что по затронутым фактам меры приняты, ...ица отбывают наказание.

И. о. прокурора Мухоршибирского района
(Дымчиков)»

...н тэдыдэ, ...эл холодуулха гэһэн зорилготойгоор ормоглоо бо...у гэжэ энээниие редакци сэгнэнэ. Тэрээнһээ гадна хэблэлэй ...рэлхүү янзаар хандаһанай бодото гэршэ энэ гээшэ гэжэ онсо ...а ушартай болоно. Ягаа хашартай юм бэ, нигээд һалагтыл даа ...гэжэ энэ харюуень тайлбарилалтай.

...чиковэй үгэһэн харюуһаа редакци ямар нэгэн тобшолол хэхэ ар...б гэхэдэ, энэ үгүүлэлһээнь мүртэй юумэн ойлгогдоногүй. Фелье...ниды хүнүүд тухай хэлэгдэһэн байгаа. Тэдэнэй хэниинь хэр ту...эй байбаб, хэниинь ямар хэһээлтэдэ орооб—Дымчиковэй харюу...ын аргагүй. Ажалшадай хандахада баһал иимэрхүү хойрогоор ...ыг хүн гээшэ гүт, Дымчиков? КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райком ...айда юун гэжэ һанаха байна хаб?

...лэй шүүмжэлэлдэ хайша хэрэгээр, хашарһан янзатайгаар хан...лэбэрилэгшэдые партиин Центральна Комитет эрид шууд буруу...газетын дохёо бүхэндэ анхаралтайгаар хандаха, зохихо хэмжээ ...рилтэ табидаг гэжэ Дымчиковтэ ойлгуулмаар.

...етоной мүрөөр абтаһан бодото хэмжээнүүд тухай дэлгэрэнгыгээр ...ыень Мухар-Шэбэрэй аймагай прокурорһоо редакци хүлеэнэ.

ЭХИН ҺУРГУУЛИИН БАГШАНАРТА ТУҺАЛАМЖА

НЭГЭДЭХИ КЛАССТА БУРЯАД ХЭЛЭ ЗААХА ТУХАЙ

Республикымнай һургуулинуудай нэгэдэхи классууд һуралсалай 1969—1970 ондо (сентябриин 1-дэ) буряад хэлээр шэнэ программада оруулагдахань.

Тэрэнэй үндэһөөр шэнэ номууд хэблэгдэә. Энэ асуудалаар методическа туһаламжа толилхомнай.

Мүнөө үзэглэлэй һүүлээр үзэгдэдэг «Түрэлхи хэлэн» гэжэ ном шэнээр зохёогдоо бэшэ, харин шэнэ программада тааруулан заһагдаба.

Тиихэдэ ямар гол зорилго табигдаһан байнаб гэхэдэ, үхибүүд уншаһан текстынгээ удхые ойлгохо, тэрэнээ хэлэжэ шадаха дадал олохо; хэлэеэ баяжуулха, ухаан бодолоо хүгжөөхэ; грамматикын зарим дүримүүдтэй танилсажа, алдуугүйгөөр бэшэжэ һураха г. м. болоно.

Гадна түрэлхи хэлэндэ һургажа байха үедөө үхибүүдые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ зорилгонууд бэелүүлэгдэхэ ушартай.

1. Түрэлхи хэлээр үнгэргэгдэхэ хэшээлнүүд тухай

Үзэглэлөө шэнэ жэл болотор үзэжэ дүүргээд, үбэлэй амаралтын һүүлээр «Түрэлхи хэлэн» үзэгдэжэ эхилнэ. Энэ ном соо хамта 44 рассказ, 38 шүлэг, 10 онтохон, 22 таабари, 9 оньһон үгэ, бэшэгэй дүримүүдээр үгтэһэн 115 упражнени бии.

Багшанар 1965 онһоо эхилжэ шэнэ номоор үхибүүдые һургажа байбашье, тэдэнэй олонхинь энэ номой бүридэл байгуулгые гүйсэд ойлгоогүй дээрэһээ хэшээлээ хуушан янзаараа — уншалгын ба грамматикын хэшээлнүүд болгон хубаадаг заншалтай. Иигэжэ хэшээлээ хоёр болгон хубаадаг ушар зохёогдоһон номдо тааранагүй. «Түрэлхи хэлэн» дотор оруулагдаһан материалые уншалга ба грамматикын хэшээлнүүд гэжэ хубааһанай хэрэггүй. Олонхи багшанар ном соо үгтэһэн уншалга ба грамматикын материалнуудые хубаангүй, нэгэ доронь үзүүлдэг. Тиимэ багшанарай хэшээлнүүдтэ орожо үзэхэдэ, мүнөөнэй эрилтэдэ харюусама, методическа талаараа занятинь зүбөөр эмхидхэгдэһэн байдаг.

Гэбэшье зарим ушарта—хүндэ хүшэр дүримүүдтэй танилсуулхадаа, грамматическа шэнэ темэ эхилхэдээ, бүхэли темэ үзэжэ дүүргээд, бэхижүүлгэ (тобшололго) хэхэдээ, грамматикаар тусхайта хэшээлнүүдые үнгэргэхэ. Зарим ушарта уншалгааршье тусхайта хэшээлнүүдые үнгэргэжэ болохоор. «Түрэлхи хэлэн» соо (номой хахадһаа эхилжэ) томонууд текстнүүд үгтэнхэй, ушар тиимэһээ уншалгын тусхайта хэшээлнүүд үнгэргэгдэхэ ёһотой. Жэшээнь, Юрий Алексеевич Гагарин—дэлхэй дээрэхи эгээл түрүүшын космонавт, Владимир Ильич Ленинэй бага наһан тухай, Эрхүү голой эрьедэ, үнэгэн тохорюуи хоёр, мэхэтэй петух, миисгэй гэхэ мэтэ рассказ, статья, онтохонуудые гарахадаа, уншалгын тусхай хэшээлнүүдые үнгэргэхэ хэрэгтэй.

Эхин һургуулида, илангаяа нэгэдэхи класһаа эхилжэ түрэлхи хэлэнэй грамматикын зарим дүримүүдтэй һурагшадые танилсуулха шухала.

Үзэглэлэй үедэ һурагшад грамматикын зарим дүримүүдтэй танилсаха ха юм. Жэшээнь, абяанууд ба үзэгүүд, түргэн ба удаан аялгануудай илгаае ойлгожо абангаа, үгэнүүдые үе үеэрнь таһалха дадалтай болоһон, мэдүүлэл тухай, тэрэнэй һүүлдэ точко табиха дүримүүдтэй танилсаха байна.

Һуралсалай хоёрдохи хахадта үзэглэлэй үедэ оложо абаһан дадалаа улам гүнзэгырүүлхэ.

Түрэлхи хэлэнэй грамматикын дүримүүдые һурагшадта бата бэхеэр ойлгуулхын тула багшанар анхаралаа иимэ асуудалнуудта хандуулха болоно:

1. Нэгэдэхи классай һурагшада шүлэг сээжэлдүүлһэнэй хэрэггүй, харин бэшэгэй дүримүүдые хэрэглэхэ дадал олгуулха.

2. Аялган ба хашалган абяануудые үзэжэ байхадаа, абяан гээшэмнай үгын үндэһэн, суффикс гү, али мэдүүлэлтэй тон адли удха шанартай, хэлэнэй тусхай единицэ гэжэ һурагшадта ойлгуулха.

Абяае бидэнэр шэхээрээ дууланабди. Ори ганса абяанай ямаршье үгэ болохогүйнь мэдээжэ. Үсөөн ушарта ганса абяан междомети болодог ааб даа, теэд тэрэниие мэдүүлэлгүйгөөр хэрэглээ һаамнай ойлгогдохогүй бшуу. Ганса абяае бидэнэр анализ хэжэ шадахагүйбди, ушар тиимэһээ ямар нэгэн абяанай шанар тэмдэгые элирүүлхын тула хамагай түрүүн үгэ олохо; үгэ абяагаарнь анализ хэхэдээ, тэрэнээ тон наринаар шэлэн олохо хэрэгтэй.

3. Үгэнүүд абяануудһаа боложо тад ондоо удхатай болошодог юм гээшые олон жэшээнүүд дээрэ харуулха шухала. Буряад хэлэндэ тиимэ үгэнүүд олон ушардаг. Жэшээнь:

гал—гол намар—хатар
баха—бэхэ хабар—хатар
гар—гэр таха—даха.

4. Фонетикын зүйлнүүдһээ һурагшад олонхи ушарта түргэн ба удаан аялгануудые илгаруулхадаа ядалдадаг. Һүүлэй үедэ гансашье нэгэдэхи классай бэшэ, харин 2—4 классуудай һурагшад удаан аялганuудта олон алдуу гаргана. Энэнь ямар шалтагаанһааб?

Үхибүүдтэ абяануудай илгаае һайнаар ойлгуулха. Илангаяа нэгэдэхи классай һурагшадта абяануудые зүбөөр хэлүүлжэ һургаха. Багша нэгэдэхи класһаа эхилжэ, удаан аялганһаа буряад үгэнүүд тад ондоо удхатай болошодог юм гэжэ ойлгуулха, жэшээнүүд дээрэ харуулха. Ула—уула, таха—тааха, тоһон—тооһон, ураг—уураг, одон—оодон, зура—зуура г. м.

Тиихэдэ түргэн ба удаан аялгануудтай тусхай карточкануудые бэлдээд, грамматикын хэшээл бүхэндэ тэдэнээ хэрэглэхэ. Тэдэ карточканууд иимэ байха:
А АА, О ОО, У УУ, Э ЭЭ, И ИИ, Ү ҮҮ, Я ЯА, Ё ЕО, Е ЕЭ, Ю ЮУ.

Зузаан картоной хоёр таладань аялганууд: түргэн ба удаан үзэгүүд шрифтын ёһоор бэшээтэй байха. Жэшээнь, «Эжым колхоздоо хүдэлдэг». «Эжы» үгэ уншахадаа түргэн Э харуулха. колхоздоо — үгэдэ хоёр ушарта түргэн О, һүүлдэнь—удаан ОО харуулха.

Эдэ карточкануудые ганса «Түргэн ба удаан аялганууд» гэһэн темэ гаража байхадаа хэрэглээд орхихо бэшэ, харин грамматикын хэшээл бүхэндэ һурагшын урда табиха.

5. Хатуу ба зөөлэн хашалгануудай илгаае һурагшадта ойлгуулхань бэрхэтэй юм. Тэдэ хоёрой илгаае хамагай түрүүн үхибүүд эли тодоор үгүүлжэ ойлгохо ёһотой. Жэшээнь, хурган-хурьган гэжэ үгэнүүдтэ Р хашалган хоёр ондоогоор дуулдана. Тэрэ илгааень үхибүүд шэхээрээ шагнаад, өөһэдөө шангаар хэлэжэ, ойлгожо абаха юм. Хатуу ба зөөлэн хашалган абяануудые шэхээрээ шагнан илгаруулха дадалтай болоһонойнгоо һүүлээр бэшэг дээрэ тэдэнэй зөөлэниие тэмдэглэхэ үзэгүүд болон тэмдэгтэй танилсаха.

Жэшээнь: хурган—энэ үгэ хэды абяатайб?

—Зургаан абяатай.

— Хурьган — энэ үгэ хэды абяатайб?

— Зургаан абяатай.

— Ямар абяаниинь эдэ үгэдэ ондо ондоогоор үгүүлэгдэнэб?

— Р хашалган хатуугаар ба зөөлэнөөр дуулдана.

— Хурган—хэды үзэгтэйб?
— Зургаан үзэгтэй.
— Хурьган хэды үзэгтэйб?
— Долоон үзэгтэй.

Энэ темэ гарахадаа иимэ таблица томо үзэгүүдээр бэшээд харуулха, үгтэһэн үгэнүүдэй шэнжэлэл хэхэ.

Үгэнүүд	хэды абяатайб	хэды үзэгтэйб
Хурган	6	6
Хурьган	6	7
альган	5	6
алгана	6	6
эльгэн	5	6

6. Үзэглэлэй үедэ һурагшад үгын үетэй танилсана. Энэ дадалаа бэхижүүлхэ ба гүнзэгырүүлхэ байна. Үгые үе үеэрнь зүн дагаан бэшэ, харин удхыень ойлгожо таһалха дадалтай болгохын тула хамагай түрүүндэ аялган абяан үе бии болгодог, хашалган—болгодоггүй гэжэ ойлгуулха. Жэшээнь, стол гэжэ үгые үеэрнь таһалжа болохо гү? Үгы, болохогүй. Энэ —ганса аялгантай. Энэ дүримые бата бэхеэр ойлгуулхын тула аялган ба хашалганай илгаае һайнаар ойлгуулха. Тиихэдэ зарим үхибүүд үеын гү, али үгын абяанай составые буруугаар дууладаг. Нэгэдэхи классай үхибүүдтэ хашалгануудые сээжэлдүүлхэ гэжэ зарим багшанар илангаяа оролдодог. Иигэжэ сээжэлдүүлхын орондо аялган, хашалганай илгаае бодотоор хэлүүлжэ һургаха: аман соогуур торолсонгүй гарабал, аялган абяан, торолсожо гарабал—хашалган абяан гэжэ ойлгуулха шухала.

7. Мүнөөнэй үхибүүд нэгэдэхи класста ерэхэдээ, ород үгэнүүдые олоор мэдэһэн дуулаһан байдаг шуу. Тэрэнь ойлгосотой ха юм:— техникэ ба наукын түргэнөөр хүгжэжэ байгаа хоридохи зуун жэлдэ ажаһуунабди. Жэшээнь, телефон, радио, трактор, автомобиль, космонавт, самолёт, лётчик, самосвал, клуб, кино г. м. олон үгэнүүдые үхибүүн бүхэн мэдэдэг болонхой. Үзэглэл гаража байхадаа абтаһан шэнэ үгэнүүдые үхибүүд ойлгожо абана. «Түрэлхи хэлэн» соо абтаһан үгэнүүдые бэшэжэ һураха тусхай дүримүүд тэдээндэ үгтэнэ. Хамагай түрүүндэ буряад хэлэндэ үгы үзэгүүдые зүбөөр хэлэжэ һураха дадалтай болгохо гэһэн зорилго табигдана. Жэшээнь, в, ф, к, ч, щ, ц хашалган үзэгүүдтэй үгэнүүд олоор үгтэнхэй.

Үшөө тиихэдэ абтаһан үгэнүүдэй залгалта (а, о, э) бэшэхэ дүримтэй танилсаха байна. Жэшээнь, фабрика, формо, почто, газетэ, фермэ гэхэ мэтын үгэнүүдтэ залгалтыень зүбөөр бэшүүлжэ һургаха.

2. Зүбөөр, һайнаар хэлэжэ һургаха ба словарна хүдэлмэри

Мүнөө үеын үхибүүд һургуулида ерэхэдээ олон юумэ мэдэһэн, үзэһэн, дуулаһан байдаг ха юм. Энэ ушар бултадаа ойлгосотой: айл бүхэндэ радио дуугардаг, газетэ, журнал үдэр бүри ерэжэ байдаг, телевизор хараашад жэлһээ жэлдэ олошорно, кино хаанашье харуулдаг болонхой. Иимэ сагта үхибүүдэй ухаан бодол үдэр бүри хүгжэнэ. Тиимэһээ үхибүүдые уһан буряадаар хэлэжэ һургаха хэрэгтэ үдэр бүри анхаралаа табиха шухала.

Үхибүүдые һургаха ба хүмүүжүүлхэ хүдэлмэри ажабайдалтай нягта холбоотойгоор эмхидхэгдэхэ ёһотой. Тиимэһээ мүнөө үеын шухалын шухала зорилго хадаа манай орон дотор коммунизм байгуулхын тула туйлай ехэ хүдэлмэриин хэгдэжэ байһыень ургажа ябаашадта зүбөөр ойлгуулжа, энэ хэрэгтэ хабаадалсаха шадабаритай, мэргэжэлтэй хүнүүдые бэлдэхэ гэһэн харюусалгатай эрилтэ багшанарай урда табигдана.

Бэшэгтэ һураха үедөө һурагшад «Үзэглэл» соо үгтэһэн зурагуудые хаража, тэдэнэй удхые тайлбарилан хөөрэхэ дадалтай болодог. Һайнаар хэлэжэ һургахын тула шэнэ «Үзэглэл» соо оньһон үгэнүүд, таабаринууд, онтохонууд, рассказууд яһала үгтэнхэй. Тэрэшэлэн «Түрэлхи хэлэн» соо тусхайта 15 зураг үгтэнхэй (10, 12, 20, 35, 49, 62, 66, 72, 77, 86, 95, 108, 109, 113 хуудаһануудта). Эдэ зурагуудай хажуугаар элдэб янзын зурагуудые хэрэглэн, багша хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхэ болоно. Ном соо оруулагдаһан зурагуудаар хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхэ тухай тобшохоноор хэлэхэ болоо һаа иимэ.

Номой 6-хи хуудаһанда харуулагдаһан зурагта оройдоо 3 асуудал үгтэнхэй. Хамагай түрүүн энэ зурагаар хөөрэлдөө үнгэргэхэдөө, асуудалнуудта харюу үгэлгөөр хизаарлангүй, һурагшадта богонихон рассказ зохёолгожо болохо. Энэ зурагта «Октябрятанууд — ажал хүдэлмэридэ дуратай үхибүүд» гэһэн нэрэ угэхэдэ таарамаар. Энэ темэ гаража байхадаа, октябрятанууд тухай зурагуудые харуулан, хөөрэлдөө үнгэргэхэ шухала.

Арбан хоёрдохи хуудаһанда бишыхан зураг харуулагдана, тэрээндэ оройдоо 2 асуудал табигдана. Энэ зураг бишыханшье һаа, угаа ехэ хүмүүжүүлгын удха шанартай. Багшын иимэрхүү зураг харуулан, хөөрэлдөө үнгэргөө һаань, бүришье һайн байха. Октябрятанууд хаанашье ябахадаа, аха заха хүниие хүндэлхэ, тэдээндэ туһалха уялгатай ха юм. Энээн тухай багшын миил хэлээд үнгэршэбэлынь, үхибүүдэй тархида энэнь торонгүй, түргөөр мартагдашаха бшуу. Тиимэһээ энээниие бата бэхеэр ойлгуулхын тула гол зурагуудые харуулан, зохидхон хөөрэлдөө үнгэргэхэ, үхибүүдтэ өөһэдөөрнь хэлүүлхэ хэрэгтэй.

Хоридохи хуудаһанда «Шубуud—манай нүхэд» гэжэ темэдэ 4 зураг үгтэнхэй. Шубууд хүндэ ямар аша туһа хүргэдэг бэ, илангаяа үбэлэй сагта шубуудта эдеэ хоол юундэ табижа үгэхэ хэрэгтэйб гэжэ ойлгуулха. Асуудалнуудта харюусахадаа, үхибүүд богонихон рассказ зохёогоод, хөөрэжэ үгэхэ. Манай эндэ үбэлжэдэг шубуудые тоолохо (борбилоо, хүхэ буха, шаазгай, гулабхаа г. м.).

Гушан табадахи хуудаһанда «Малай фермэ дээрэ» гэжэ зурагаар һонирхолтой хүдэлмэри ябуулжа боломоор. Хүдөөгэй үхибүүд мал тухай яһала мэдэхэ, хөөрэжэ шадахашье байдаг. Эндэ үгтэһэн асуудалнуудта нэмэжэ, ондоо асуудалнуудые табихада болоно. Жэшээнь, колхозой үнеэд ямар һарада тугалладаг бэ? Фермын гү, али колхозой түрүү һаалишад, тугалшад хэд бэ? Нэрлэгты!—г. м.

Далан хоёрдохи хуудаһанда «Халуун хаһа» гэжэ нэрэтэй зураг бии. Энэ зураг хараад, иимэ нэрэтэй рассказ зохёогты гэһэн даабари үгтэнэ. Иимэ даабари үгэхынгөө урда тээ, үхибүүдээрээ экскурсида колхозой поли дээрэ ошоо һаа, угаа һайн байха һэн. Энэ зураг апрель һарада тудабалынь, хойшонь—май һарада абаашабал зохид: манай республика дотор халуун хаһа майн эхиндэ түлэг дундаа байдаг ааб даа. Намар гү, али хабартаа һургуулиингаа хашаа сооһоо гаража, тойроод байһан тон дүтын юумэнүүдтэй танилсахаяа экскурсида ошоод, тэрээн тухайгаа хөөрэлдэхэ, богонихон рассказ бэшэжэ һургаха гээшэ ехэ туһатай байха һэн. Тиихэдэ хабарай тарилгада ямар техникэ хэрэглэгдэнэб, колхозой гү, али совхозой түрүү механизаторнууд хэд гээшэб гэхэ мэтэ асуудалнуудаар эрхэ бэшэ хөөрэлдэхэ бологдоно ха юм.

Номой 86-дахи хуудаһанда «В. И. Ленин хүүгэдэй дунда» гэһэн зураг үгтэнэ. Зураг доро — гурбахан асуудал. Теэд энээхэнээр хизаарлажа болохогүй. Хамагай түрүүндэ Ленинние үхибүүдэй дунда харуулһан элдэб янзын зурагуудые хэрэглэжэ, хөөрэлдөө үнгэргэхэ. Агуу ехэ Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе дэлхэйн ажалшан арад угтахаяа угаа ехэ бэлэдхэл хэжэ байна. Тиимэһээ һургуулиин һурагша хаба соогоо бэлэдхэл хэхэ уялгатай бшуу. Ленинэй үхибүүн ябаһан зурагуудые харуулхынгаа хажуугаар, Совет ороной хүүгэдэй жаргалта һайхан байдал харуулһан зурагуудые бүри олоор харуулжа, багша Ленинэй аша туһаар иимэ ехэ жаргалтай ажаһуудалтай болообди гэжэ үхибүүдтэ тоб байса ойлгуулха шухала. «Багша Ленин үхибүүдэй дунда», «Багша Ленин үхибүүдтэ дуратай байһан юм» гэһэн темэдэ зурагуудые суглуулжа, тусхай альбом зохёохо гэһэн даабари һурагша бүхэндэ үгэжэ болохо. В. И. Ленинние харуулһан зурагуудые багша хэшээлдээ хэрэглэхэдээ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ гол анхаралаа табиха ёһотой. Энэ хүдэлмэри ябуулхадаа, жэшээнүүдые арад зоной ажабайдал дээрэһээ абажа харуулха хэрэгтэй.

Үхибүүдэй үгэ хэлые баяжуулгада, ухаан бодолые хүгжөөлгэдэ словарна хүдэлмэри угаа ехэ үүргэ дүүргэдэг. Илангаяа буряад хэлэнэй хэдэн диалектнүүдтэй, нютаг нютагай онсо илгаануудтай байһан дээрэһээ тус хүдэлмэридэ багша бүхэн анхаралаа табиха уялгатай.

Энэ ушарые хараадаа абажа, номой автор олохон нютагуудта мэдээжэ болоһон, ойлгогдодог үгэнүүдые хэрэглэхэ талаар горитойхон оролдолго гаргаа. Хэды тиибэшье бүхы диалектнүүдые холижо үгэхын аргагүй дээрэһээнь, зарим үгэнүүдэй удхые 1-хи классай үхибүүд ойлгонгүй байжа болохо. Үзэглэл үзэжэ дүүргээд байһан һурагша хаанаһаа литературна олон үгэнүүдые мэдэхэб? Гэртээшье, наадахадаашье нютагайнгаа «хэлэн» дээрэ зугаалалдана ха юм.

Тиимэһээ багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые өөрөө һайса мэдэхэ ёһотой.

Жэшээ болгон нэгэ хэды үгэнүүдые абаад харая.

Эгэшэ (литературна): баабай (Бэшүүртэ), ахай (Сэлэнгэдэ), хээтэй (Хоридо).

Шабааһан, шэбхэ (литер.): хоргоол (Сэлэнгэдэ), хонтуул (Захааминда), тонтоол (Хяагтада), хомхо (Баргажанда).

Эсэгэ (литер.): баабай (Түнхэндэ), аба (Хяагта, Бэшүүртэ).

Хөөрэлдэхэ (литер.): зугаалха (Түнхэндэ), ярилдаха.

Абаахай (литер.): абаалзай (Сэлэнгэдэ), абаахалдай (Баргажанда), баахалдай (Кабанскда), тажаахай (Загарайда).

«Түрэлхи хэлэн» соо абтаһан үгэнүүд олоор үгтэнхэй. Тэдэнэй олонхинь үхибүүдтэ ойлгосотой байха. Жэшээнь, карандаш, ручка, тетрадь, клуб, мел, парта, кино, класс, колхоз, шофер г. м.

Эндэ үгтэһэн текстнүүдые уншуулхадаа гү, али упражнени дүүргүүлхэдээ, шэнээр үгтэһэн (үзэглэл соо оруулагдаагүй) үгэнүүд дээрэ тогтожо, словарна хүдэлмэри ябуулха шухала.

Ном соо үгтэһэн иимэ үгэнүүдые тайлбарилжа, үхибүүдтэ ойлгуулха. Жэшээнь, матроско самса, форточко, буфет, станок, ракетэ, кремль, космонавт, бульвар, клумба, вокзал, вагон, тамбур, старшина, фронт, госпиталь, ударник, каток, термометр, стадион, почтальон, фонарь, сельпо, экскурси, сеялкэ, корабль, плакат, кружок, гимназист, чемпион, шахтер, цирк, центр, центнер, санатори, столица, демонстраци, оркестр, трамвай, социализм, коммунизм, комитет, тротуар, такси, светофор, аптекэ, магнитофон, микрофон, повар, техникум, институт г. м.

Арадай аман зохёолһоо оньһон үгэнүүд ба таабаринууд яһала олоор үгтэбэ. Эндэ үгтэһэн оньһон үгэнүүдэй шанарые үхибүүдтэ ойлгуулангаа, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулхаа мартажа болохогүй. Багша өөрынгөө үзэмжөөр һайн удхатай оньһон үгэнүүдые олоод, хэрэглэжэ болохо.

«Түрэлхи хэлэнэй» 9,18 хуудаһануудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулхада тон таарамжатай оньһон үгэнүүд үгтэнхэй.

1. Эрхые һуранхаар, бэрхые һураһан дээрэ.
2. Һураһан—далай, һураагүй—балай.
3. Сэбэршье һаа, хубсаһан хэрэгтэй.
   Сэсэншье һаа, һургуули хэрэгтэй.

Энэ хоёрдохи оньһон үгын гүнзэгы удхые һурагшадта зүбөөр тайлбарилжа үгэхэ. Арад зон бүри урдань эрдэм бэшэгтэ һураһан хүниие далайтай жэшээлдэг байгаа бшуу. Мүнөө манай орон дотор бүхы һурагшадые дунда һургуулитай болгохо гэһэн зорилго табигдаад байна ха юм. Тиимэһээ манай парти болон правительствын табиһан зорилгые нэгэдэхи класһаа эхилжэ бэелүүлхэ хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулагдажа байха ёһотой.

Номой 34 хуудаһанда:
1. Һайн моринда эзэн олон,
   Һайн хүндэ нүхэр олон.
2. Танилтай хүн—талын шэнээн,
   Танилгүй хүн—альганай шэнээн.

Эдэ оньһон үгэнүүдэй удха баһа гүнзэгы гээшэ: олон нүхэдтэй хүн муу байдалда ородоггүй, тулиха зобохо сагай болоо һаа, нүхэд абардаг ха юм. Һайн нүхэдтэй хүн хаанашье газардахагүй гэжэ үхибүүдтэ ойлгуулха. «Октябрятанууд—эбтэй үхибүүд», «Гэр бүлэ», «Һайн гэдэг юун бэ, муу гэдэг юун бэ?» гэхэ мэтэ темэнүүдые гаража байхадаа, иимэ оньһон үгэнүүдые хэрэглэжэ болохо.

Жэшээнь:
Хүндэ туһа хэхэдэ,
Өөртэ туһа болодог.
Хүниие хүндэлхэдөө —
Бэеэ хүндэлхэ.
Зуун түхэригтэй ябанхаар,
Зуун нүхэртэй ябаһан дээрэ.
Аха дүүнэр эбтэй һаа,
Абдарш алтан хэрэггүй.

Ургажа ябаһан үетэнние ажал хүдэлмэридэ дүй дүршэлтэйгөөр хүмүүжүүлхэ гэһэн зорилго һургуулиин урда табигдаад байһаниинь багша бүхэндэ мэдээжэ. Арад зон ажалда дуратай хүн тухай хэды олон дуу, домог, үльгэр, оньһон үгэнүүдые зохёогоо гээшэб! Ажал хүдэлмэри тухай оньһон үгэнүүдтэй үхибүүдые танилсуулха шухала.

Жэшээнь:
Ажалша хүн
Арад зондоо хүндэтэй.
Ябагаар суглуулһан зөөри
Ялаар ошохогүй.
Ургасын ехэ—ажалһаа,
Ухаанай ехэ—эрдэмһээ.
Хүдэлмэри хэбэл садхалан,
Хүнжэлдэ оробол дулаахан.

«Түрэлхи хэлэнэй» 88-хи хуудаһанда В. И. Ленин тухай оньһон үгэнүүд үгтэнхэй.

Багша Ленинэй һургаал һайхан,
Байгал далайн уһан һайхан.
Алмазһаа хатуу шулуун байхагүй,
Ленинһээ сэсэн баатар байхагүй.

Энэ темэ гаража байхадаа, Ленин тухай буряад арад зоной зохёоһон оньһон үгэ ба дуунуудые хэшээлдэ бүри олоор хэрэглэхэ хэрэгтэй. Ленин багшые арад зон юундэ сэсэн баатар гэжэ нэрлээб гэхэ мэтын асуудалда һурагшадай анхаралые хандуулха.

«Хабар» гэжэ темэ соо «Хабарай үдэр жэл тэжээдэг. Хабар найрлабал, намар улайхаш» гэһэн оньһон үгэ үгтэнхэй. Арад зоной сэсэн мэргээр хэлэһэн үгэнүүдые зүбөөр, эли тодоор ойлгуулангаа, хүдөө ажахы тухай бэшэшье оньһон үгэнүүдые хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Жэшээнь:
Бага саһан оробол —
Бага ургаса гараха.
Баян ургаса урматай,
Бэрхэ хүн алдартай.
Тэбэри шэбхэ тараабал,
Тэргээр таряа абахаш.
Тарянай элбэгээр гарабал,
Түрэл колхознай баяжаха.

Һайнаар хэлэжэ һургаха хэрэгтэ таабаринууд бага бэшэ үүргэ дүүргэдэг ааб даа. Үхибүүд тэдэниие һонирхон таадаг, олон таабари мэдэхэеэ оролдодог. Ном соо янза бүриин 22 таабари үгтэнхэй. Эдэниие миил таалгаад үнгэргэхэ бэшэ, харин арад зоной зохёоһон таабаринууд удхаараа тон гүнзэгы, сэсэн мэргэн гэжэ ойлгуулха.

Жэшээнь:
Таг дээрэ табишагүй эдеэн,
Табан хургаар баришагүй эдеэн.

Ямаршье хүн эхынгээ амтатай хүхые хүхэһэнөө мартаха аал?! Илангаяа долоотой үхибүүд энэ таабариие мартаха аал. Энэ таабаритай танилсуулхадаа, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулхаяа мартажа болохогүй. Хүнэй эдихэ эдеэн ажалша гараар бии болодог гэжэ мэдээжэ, теэд хүхэнэй һүн гээшэмнай дэлхэй дээрэ эгээл амтатай, ондоо ямаршье эдеэнтэй жэшэлдүүлжэ болохогүй эдеэн ха юм гэжэ үхибүүдтэ ойлгуулха.

Таабаринууд үшөө ямар туһа багшада хүргэдэг бэ? Зарим үхибүүд шүлэг сээжэлдэхэдээ ядалдадаг. Тиимэ үхибүүдтэ таабаринуудые олоор сээжэлдүүлхэ—таабари хүнэй толгойдо бата бэхеэр хадуугдадаг байна.

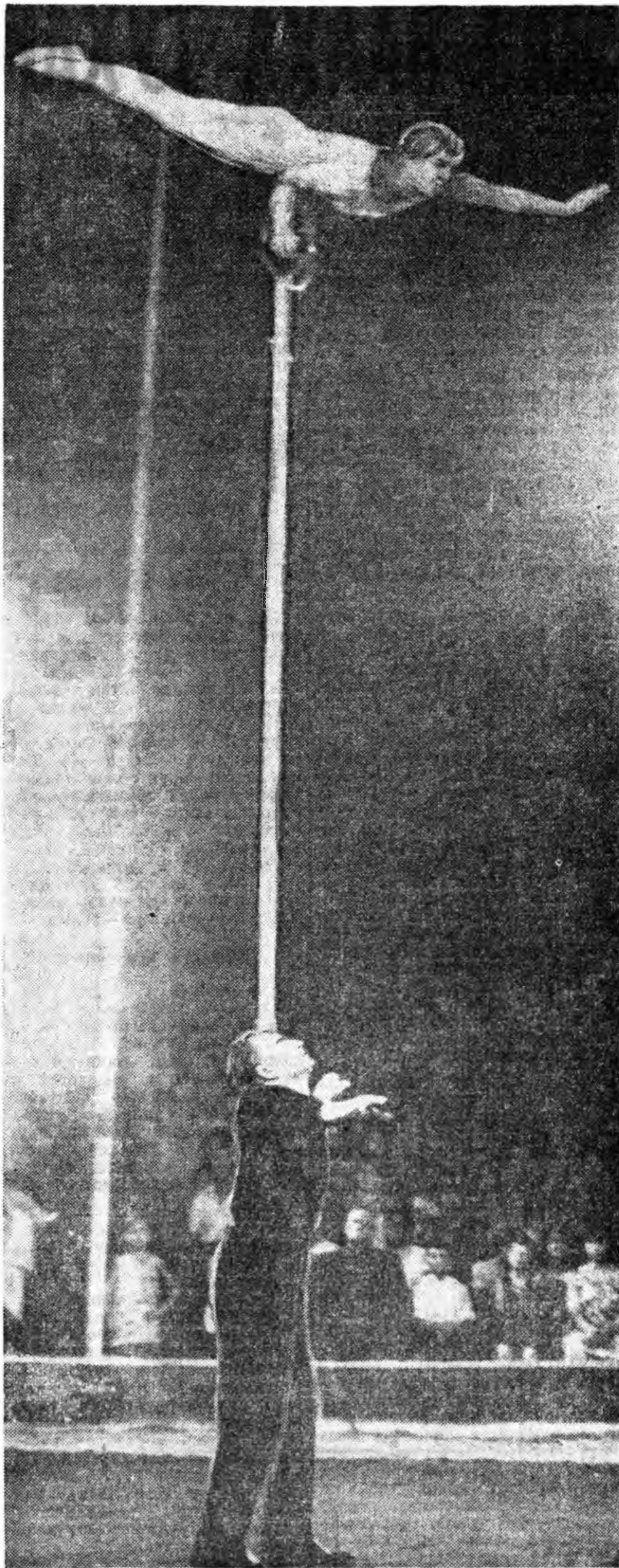
Д. ОШОРОВ,
Буряадай АССР-эй Гэгээрэлэй министерствын инспектор.

МОСКВА. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түбэй музей соо «Советский военно-политический плакат» гэһэн выставкэ нээгдэхэй.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: выставкын зал соо.

ТАСС-ай фото.

РЕПОРТАЖ

ЦИРКЫН ГАЛНУУД ЯЛАРБА

Улаан-Үдын Балтахиновай нэрэмжэтэ гудамжын хажуудахи талмай дээрэ һаяхан түбхинэһэн Москвагай цирк уржадэр үдэшэ харагшадые түрүүшынхеэ уриба. Орой дээгүүрээ олон тоото электрын галнуудаар толорһон абарга томо майхан соохи 1400 харагшадай һууринууд үдэшын долоон саг гуша минутада барандаа эзэлэгдээд байба. Эгээл тэрэ үедэ Бухэсоюзна циркын хуушанай дирижер Владимир Сафоновой ударидаһан эстрадна оркестр ирагуу хүгжэмөө татажа, цирк программаяа эхилээ һэн.

— Ородой баатар Петр Рублев!—гээд программа хүтэлбэрилэгшын хэлэмсээр, аржа-буржа балсантай абарга томо, ёһотойл баатарлиг хүн альга ташалган доро дүхэригтэ гаража ерэнэ. Энэ нүхэрнай хүсэ ехэтэй жонглер байба. Нилээдгүй хүндэ, яла-сала түмэр шаар абаад, тэнииглэһэн гар дээрээ хүнгэхэнөөр наадажа захална. Тэрэшэлэн ута голоор холбогдоһон хоёр шаараар хүзүүгээ, бэеэ тойруулжа байгаад эршэгэнүүлнэ. Удаань Петр Рублев хоёр пүүдэй гиирнүүдээр олон тоото номернуудые гүйсэдхэбэ. Һүүлэй һүүлдэ энэ баатар хүн 500 килограмм шэгнүүртэй гиирнүүдые нэгэ доро үргэжэ һонирхуулаа.

Акробадууд Татьяна, Дмитрий Юмаевтанай номернууд нилээдгүй амжалтатай гүйсэдхэгдөө. Жэшээлхэдэ, Татьяна Юмаева нүхэрэйнгөө толгой дээрэ нэгэ гараараа тулгаад, тон орёо номернуудые шадамараар гүйсэдхэнэ.

Тэрэшэлэн ургатай акробадууд Анна Слива, Александр Киричуков гэгшэдэй гүйсэдхэлгэ харагшадта хүндэтэйгөөр хүлеэгдээ. Илангаяа Александр Киричуковай магнай дээрээ ута урга тогтоогоод, тэрэнэйнгээ үзүүртэ бэеэ тогтоогоод, Анна Слива шадабаряа харуулба.

Нина, Николай Романченко гэгшэд мнемотехникэ гүйсэдхэбэ. Нюдөө хара бүдөөр бооһон Нина Романченкын микрофон бариад дүхэригэй дунда байхадань, Николай Романченко харагшадай урдуур ябажа байгаад, «энэ ямар хүндэ ерэбэбиб, хармааһаань юу абаабиб» гэхэ мэтэ асуудалнуудые һурана. Нина Романченко тэрэ доронь, жэшээлхэдэ, «тэды оной, тиимэ нэрэтэй, тиимэ ажалтай гү, угышье һаа, тэрэ хүнэй хармаанда тиимэ юумэн байна» гэхэ мэтэ тодорхой, тон зүб тайлбари хэлэжэ үгэнэ.

Елена Князева һургамал багаханууд нохойнуудайнгаа шадабари харуулжа, сугларагшадые хүхеэгээ. Тэдэнь өөһэдтөө таарама велосипедүүдээр дүхэриг тойроод гүйлгэлдэхэ юм. Тэрэшэлэн хойто, урда хүлнүүд дээрээ гүйлдэжэ байгаад, мэдээжэ дуунай аялга доро хатар гүйсэдхэжэ байһан нохойнуудые харахада һонин байба. Һүүлэй һүүлдэ нэгэ нохой «78—17 ГАВ» гэһэн бишыхан автомашинын мотоор хүдэлгөөд, досоонь һуужа жолоодоод, утаа бааюулан хүшэгэнүүлэн гүйлгэнэ.

Хүхюутэй түргэн аялга оркестр зэдэлүүлбэ. Томо бүмбэгэнүүд дээрэ зогсоод, хүлөөрөө мухарюулан гүйлгэлдэжэ гараһан Фагиля, Александр Аверентэниие харагшад халуун альга ташалгаар угтана. «Бүмбэгэтэй наадан» гэһэн эдэ хоёрой номернууд яһалашье һонирхогдоо. Тэрэшэлэн аха дүү Владимир, Николай Кобяковтанай гүйсэдхэһэн орёо нарин акробатическа номернууд зохид байба.

Эгэшэ дүүнэр Мария, Раиса, Татьяна болон Лариса Фалеевтэн «Партернэ һүрэлгэ» гэһэн номерооро һонирхогдоо. Эдэ басагадай эгэшэ болохо Мария хиидэ эрьелдэн һүрэжэ ерэһэн дүүнэрээ удаа дараалан гарнуудһаань тодожо абадаг шадабаритай байба. Тэрэшэлэн хүшэгын саана ороод лэ гарахадаа ондоогоор хубсалжархидаг Александр Юдинэй номернууд һонирхогдоо.

Программынь хоёрдохи хуби велофигуристнууд Аверинтэнэй шадабарита гүйсэдхэлгөөр эхилээ һэн. Тэдэнэр нэгэ нэгэ зээрэмхэй дээгүүр, мүн юрын велосипедээр гүйлгэлдэжэ байгаад, орёо упражненинүүдые гүйсэдхэһэн байна.

Эльбэ харуулдаг Иван Нимзаровай, жонглернууд Мария, Иван Нимзаровуудай, мүн агаарай гимнастнууд Эва, Альберт Газаровуудай гүйсэдхэһэн номернууд харагшадай удаан альга ташалгаар үдэшэгдөө.

Циркын дүхэригтэ Александр Киричуков өөрынгөө һургаһан бүлэг баабгайнуудтай гаража, тэдэнэйнгээ шадабариие харуулаа.

Программын номернуудай һэлгэгдэжэ байха үедэ клоунууд Михаил Поздняков, Георгий Макаров гэгшэд һанагдаагүй, тон энеэдэтэй зүйлнүүдые харуулжа, хүнүүдые ехэтэ хүхеэдэг байба.

Б. ЖАНЧИПОВ,
манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Ургатай акробадууд Анна Слива Александр Киричуков хоёр. 2. Гимнастнууд Эва, Альберт Газаровууд. 3. Баабгай дүхэриг тойроод гүйлгэнэ.

Н. ЕФИМОВЭЙ,
В. ГАУЧЕНОВЭЙ фото.

ЭДЭБХИТЭЙ ҮБГЭЖӨӨЛ

Үнинэй коммунист, пенсионер Николай Алексеевич Галин Улаан-Үдын аймагай эд хэрэглэгшэдэй Советскэ кооперациин правленидэ хододоо эдэбхитэйгээр туһалдаг юм. 1961 онһоо эхилжэ олониитын элдэб органуудта хүдэлһэн. Һүүлэй үедэ эд хэрэглэгшэдэй правлениин шалгалтын комиссиин түрүүлэгшээр хүдэлжэ байнхай. Нүхэр Галин үзэгдэһэн дутуу дундануудтай, хазагай ябадалнуудтай эрид шангаар тэмсэдэгээрээ зоной дунда хүндэтэй болонхой. Эд бараанай хэр зэргэ худалдагдажа, удаарангүй худалдаанда гаргагдажа байһанаарнь ходо һонирходог. Шэнэ ерэһэн мебельнүүдэй наранай элшэһээ муудахагүйн тула түсхай бүхөөгүүдые саг доронь барюулдаг. Нэгэ нимэ ушар һанагдана. Ошурково һууринай магазиниие даагша Варфоломеева гүрэнэй мүнгэ үбэршэлжэ, ехэхэн үри шэридэ ороһон байна. Нүхэр Галин тэрэниие хүдэлмэриһөөнь сүлөөлхэ тухай асуудал саг сооьн табяа. Хурамша тосхоной магазиниие даагша Борблик хүдэлмэриингөө үедэ а... хүн зондо мүнгэ үр... байһанаа Галинай хүс... лэгдээ. Борблик ... далайнгаа түлөө сүүд... сожо, хүдэлмэриһөө ... һэн байна.

Үндэр наһатай боло... хэр Галин миин һуу... гүй. Тиимэһээ тэрээнд... хэнэй баярые хүн бү... гэдэг байһаниинь орой... халгүйл.

Р. ТАБ...

САЛЬВАДОР ГОНДУРАС ХОЁРОЙ ХООРОНДОХИ ХЁМОРООН

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Сальвадор Гондурас хоёрой хоорондохи «соносхогдоогүй дайн» хоёрдохи хоногтоо сэрэгэй ябуулгануудаа бүри шангадхажа эхилээ. Сальвадорой зэбсэгтэ хүсэн июлиин 15-да Гондурасай газар руу 45 миль хүрэтэр нэбтэрэн ороо гээд Гондурасай ниислэл хото Тегусигальпаһаа АП агентствын корреспондент дамжуулба. Аэродромууд ба дайсанай газар дээрэхи сэрэгэй, стратегическэ түхеэрэлгэнүүдые хоёр талаһаа бомбодожо үргэлжэлөө. Гондурасай дүрбэн самолёт унагаагдаа гээд Сальвадорой сэрэгэй засагаархид мэдүүлбэ. Гондурасай газар дээрэхи хоёр тосхониие Сальвадорой сэрэгшэд эзэлэн абаа гэжэ Сальвадорой радио мүн лэ мэдээсэнэ. Гондурасай армиин подразделенинүүд Сальвадорой газар дээрэхи Чалатеган хотые эзэлэн абаа. Хилэ шадархи районуудта илангаяа шанга тулалдаан болоно.

Сальвадорой национальна ассамблей орон доторoo гушан хоногто онсо шанга байдал соносхоо. Бүхы һургуулинууд хүдэлхээ болёо.

Гэхэтэй хамта Америкын гүрэнүүдэй эмхи (ОАГ) энэ хёмороое эбэй ёһоор шиидхүүлхэ гэжэ оролдоно. Сальвадорой ниислэл Сан-Сальвадорто ОАГ-ай түлөөлэгшэд ерээд, оронoй президент Фидель Санчес Эрнандес гэгшэтэй хэлсээ хэжэ эхилээ. Эдэ түлөөлэгшэдэй ерэһэнтэй дашарамдуулан, Сальвадорой правительство Гондурасай газар бомбодохоёо болихо тухай национальна радиогоор соносхоо. Даб дээрэ буудалгаяа болюулха тухай Гондурасай правительство дипломатическа гуримаар мүн лэ мэдээсээ.

«АППОЛОН-11» ниидэн гара...

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Н. Армстронг, Э. Олдрин, М. Коллинз гэжэ гурбан космонавтые һуулгаһан «Апполон-11» гэжэ замбуулинай онгосо Кеннедиин хушууһаа, онгосонуудые ниидхүүлдэг талмай дээрэһээ июлиин 16-да Москвагай сагаар 16 час 32 минутада дэгдээгдээ. «Апполон» гэжэ ракетно-замбуулинай комплексые олон жэлэй туршада туршаһанай, түхеэрэлгэнүүдэй оньһыень туршаха ниидэлгэ хэдэ дахин хэһэнэй һүүлээр американ космонавтнууд программынгаа гол зорилго дүүргэхэ ёһотой болоо.

Хоёр космонавт Н. Армстронг, Э. Олдрин гэгшэдые һара дээрэ буулгаха, онгосын бүхы экипажые Газартань бусааха гээшэ «Апполон-11» гэжэ замбуулинай онгосын гол зорилго болоно.

«Сатурн-V» гэжэ түлхигшэ ракетын туһаламжаар энэ онгосо 200 тухай километр дээгүүр тойрон ниидэхэ замбуулинай замда гаргагдаа. Дэлхэйе нэгэ хахад дахин тойроһоной удаа түлхигшэ ракетын гурбадахи шатын двигатель хүдэлгэгдөөд, онгосонь һарада ниидэхэ замаар дабшаба. Онгосын гол скоростьдоо орожо эхилхэдэнь, гурбадахи шатын двигателиин хүдэлсэ болюулагдаад, «Апполон-11» онгосын таһалганууд һууряа һэлгэһэн байна. Энэнэй тулада онгосын гол блок түлхигшэ ракетын гурбадахи шатын забһарай таһалгаһаа һалгаагдажа, 180 градус эрьюулэгдээд, забһарай таһалга соо байһан һарын кабинада залгагдаа. Тэрэнэй удаа онгосын гол блок һарын кабинатай хамта гурбадахи шатаһаа һалгаагдаа.

Замбуулинай дайдые шэнжэлгын ба аэронавтикын национальна управлениин соносхоһон программын ёһоор, тус онгосын ниидэн гараһаар 76 час болоод байхада, гол блогой двигатель хүдэлгэгдэн, һара шадархи замда гараха ёһотой. Космонавтнууд Н. Армстронг, Э. Олдрин һарын кабина худар июлиин 20-до орожо, тэрэнээ онгосын гол блогһоо һалгааһанай удаа һарын кабинын бууха шатын двигательнэ түхеэрэлгэнүүдые хүдэлгэхэ, саашадаа һара шадархи замһаа гараха, һарада ойртожо эхилхээр хараалагданхай.

Залан жолоодохо түхе... шалгаһанай һүүлээр һа... Море спокойствия шадар... бууха. Үглөөдэрынь, амар... дэхэ таһалгаая бэлдэһ... Н. Армстронг люгээ нэ... нюруу дээрэ гаража эхил... рин нэгэ бага хожомш... гараха. Космонавтнууд һ... һэ адаглан хараха, шэн... хүрьһэ суглуулан абаха ... приборнуудые табиха, ... һарын кабинада бусаха... ниидэн гараха ёһотой. ... һалга гол блогтойгоо ... уулзалдан залгагдахаар ... на. Тэрэнэй һүүлээр ко... гол блогтоо орожо, ниидэ... һалгаагдаха юм. Тэрэнэ... блогой двигатель ху... «Апполон-11» онгосо Га... ниидэхэ замдаа гараха. ... программын ёһоор. «А... гэжэ замбуулинай онгосы... гой кабина июлиин 24-... океан дээрэ бууха.

Һара дээрэ бууха ниид... гатай ниидэлгэ бэелүүл... зорилготой хүнүүд хэд ... госын командир — Нэйл ... 1930 ондо түрэһэн, авиа... нер мэргэжэлтэй, НАСА-га... рилэгшэ. Энээнһээ урда ... туршагша байһан. 1966 о... мини-8» онгосоор ниидэл...

Һарын кабинын пил... Олдрин—онгосын команд... ВВС-эй полковник. 1951 ... Пойнтдохи сэрэгэй акад... һэн, 1963 ондо Массачусе... техническэ институтда ... кын эрдэмэй доктор гэһэ... гэдэ хүртэһэн. 1966 онд... ни-12» гэжэ онгосоор ни... дэлгын үедэ замбуулинай... буужа үзэһэн.

Гол блогой пилот—Майк... 1931 ондо түрэһэн, ВВС-... ковник. «Джемини-10» ... ниидэлсэжэ, замбуулинай ... дар мүн лэ гараһан намт...

ФУТБОЛООР СССР-эй ТҮРҮҮ ҺУУРИ ЭЗЭЛХЫН ТҮЛӨӨ «А» КЛАССАЙ ХОЕРДОХИ БҮЛЭГЭЙ ФУТБОЛИСТНУУДАЙ ДУНДА ҮНГЭРГЭГДЭЖЭ БАЙГАА МҮРЫСӨӨНЭЙ 14-дэхи УУЛЗАЛГЫН ДҮНГӨӨР.

Һууринууд	Команданууд болон городууд	уулзалга	шүүгэ	тэнсэлгэ	шүүгдэлгэ	бүмбэгэнүүд	очконууд
1.	СКА Хабаровск	14	8	4	2	26+15±11	20
2.	СКА Шэтэ	14	7	5	2	15— 6± 9	19
3.	«Сэлэнгэ» Улаан-Үдэ	14	7	4	3	14— 9+ 5	18
4.	«Кузбасс» Кемерево	14	7	4	3	18—16+ 2	18
5.	«Иртыш» Омск	14	6	5	3	17—11+ 6	17
6.	«Аэрофлот» Эрхүү	14	4	6	4	14—11+ 3	14
7.	«Калининец» Свердловск	14	4	6	4	12—14— 2	14
8.	«Локомотив» Челябинск	14	4	5	5	9—10— 1	13
9.	«Томлес» Томск	14	1	9	4	6—11— 5	11
10.	«Рассвет» Красноярск	14	1	6	7	6—11— 5	8
11.	«Динамо» Барнаул	14	2	4	8	8—16— 8	8
12.	«Луч» Владивосток	14	2	4	8	4— 9—15	8

ТҮРҮҮЛЖЭ ЯБАГШАД ШҮҮГДЭБЭ

«Луч» (Владивосток)—«Динамо» (Барнаул)—1:0, СКА (Хабаровск)—«Иртыш» (Омск)—1:3, СКА (Шэтэ)—«Локомотив» (Челябинск)—1:0, «Сэлэнгэ» (Улаан-Үдэ)—«Калининец» (Свердловск)—1:3, «Кузбасс» (Кемерово)—«Рассвет» (Красноярск)—3:1, «Аэрофлот» (Эрхүү)—«Томлес» (Томск)—4:1.

Мүнөөдэр манай «Сэлэнгэ» өөрынгөө талмай дээрэ Челябинскын «Локомотив» командатай уулзахань. Урда тээнь «Сэлэнгын» футболистнууд дурсагдагша командатай Челябинск хотодо уулзахадаа 0:2 тоотойгоор шүүгдэһэн юм.

Непалда Ленинскэ ойн баярай жэл эхилээ

КАТМАНДУ. (ТАСС). Непалай ниислэл хотын олониитын түлөөлэгшэдэй суглаан боложо, «Эхын зүрхэн» гэһэн кинофильм харуулагдажа, В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе һайдэрлэлгэдэ зорюулагдаһан баяр ёһолол июлиин 15-да эхилээ. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе һайндэрлэхэ Бүгэдэнепалай комитедэй түрүүлэгшэ Кхарга Ман Сингх ажалшадай агууехэ вождь тухайда суглаан дээрэ хэлэбэ.

«Ленин бүхы хүн түрэлтэндэ хабаатай. Юундэб гэхэдэ, бүхы хархис ябуулга, дарлалта ба мүлжэлгэ үгы хэхын, Газар дэлхэй дээрэ эб найрамдал болон зол жаргал хангахын түлөө тэмсэдэг байгаа»,—гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

Орон дотороо Ленинскэ ойн баярай жэл үнгэргэхэ программа суглаан дээрэ соносхогдоо. Тэрэ программын ёһоор, ороной элдэб хотонууд болон районуудта һара бүри ленинскэ темэтэй хуралдаанууд, элидхэлнүүд, ленинскэ фильмнүүдэй кинофестиваль үнгэргэгдэхэ, фотовыставкэнүүд болон номой выставкэнүүд эмхидхэгдэхэ, В. И. Ленинэй намтар ба зохёолнуудые непал хэлэн дээрэ оршуулжа, Непалда хэблэн гаргаха гэхэ мэтэ хэмжээ ябуулганууд хараалагдана.

Ойн баярай жэлэй гол шухала хэмжээ ябуулгануудые Катмандуда үнгэргэхэ непал-совет хани барисаанай ассоциациин байра соо «Ленинэй образ кино, уран зураг болон скульптурада» гэһэн темэтэй саг үргэлжын фотовыставкэ нээгдэнхэй.

Алжирай шэнэ колледжнүүд

АЛЖИР. (ТАСС). Алжирай һургуулинуудта һуралсалайнь жэл дүүрэбэ. Недондо 1,6 миллион үлүүтэй алжир үхибүүд эхин һургуулинуудта ороһон, дунда һургуулинуудай институдай һурагшад ба багшанарай тоо олошорһон, классуудай шэнэ байранууд олоор ашаглалгада оруулагдаһан байна. Орон дотор мүнөө 4862 эхин һургуули, 500 гаран дунда һургуулинууд бии болоо.

Түсхай мэдээнэй ёһоор, ерэхэ һуралсалай жэлдэ эхин һургуули дүүргэһэн һурагшад тон олооро дунда һургуулинуудта орохоор хүлеэгдэнэ. Тиимэһээ колледжнүүд, лицейнүүдые олоор нээхэ ушартай болоно. Тэрэнһээ гадна, доторхи һуралсал гэгээрэлэй бүхы системые, тэрэ тоодо дунда һургуулинуудые, шэнэдхэн хубилгахаяа байна. Юундэб гэхэдэ, һуралсал гэгээрэлэй мүнөөнэй системэнь республикын национальна кадрнуудые бэлдэхэ эрилтэнүүдые хангажа шаданагүй.

Алжирай ниислэл шадархи Эль-Харраш хотодо нээгдэхэ колледжын һуури болгожо түрүүшын шулуу табиһантай дашарамдуулан, баяр ёһолол болоо. Октябриин 1 болотор бүхыдөө 24 тиимэ колледж ашаглалгада оруулагдаха ёһотой.

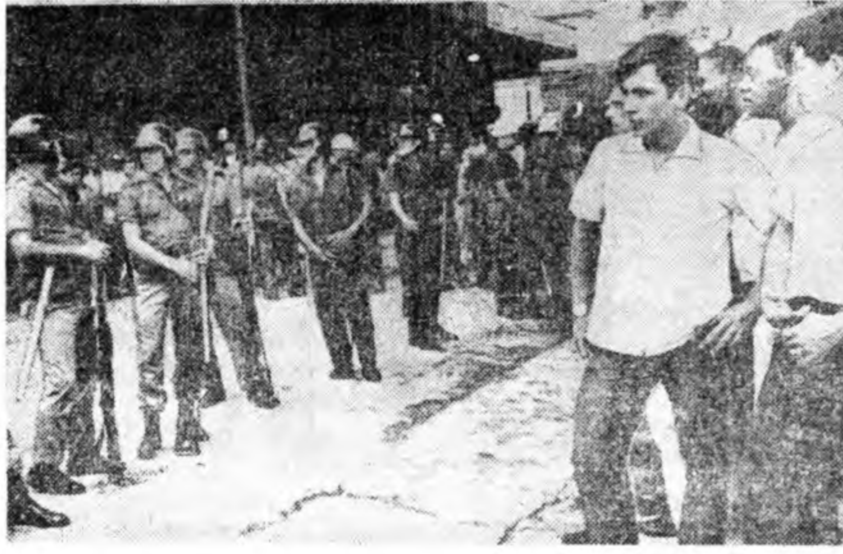
ЗАЛУУ МЭРГЭЖЭЛТЭД

Улаан-Үдын механико-технологическа техникум һаяхан 32 шэнэ мэргэжэлтэдые гаргаба. Тэдэнэр, хоёр жэлэй саана арбадахиие дүүргэһэн хүбүүд, басагад, «Эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудые түсэблэлгэ» гэһэн отделенидэ абтаад, һуража эхилһэн байгаа.

Түс техникумые «эрхим» сэгнэлтэтэйгээр түгэсхэжэ, «Техник-түсэблэгшэ» гэһэн дипломдо хүртэгшэдэй дунда группын комсорг В. Гудымова, Р. Шарофиев, В. Фалилеева, Л. Данзанова, Я. Мартынова, Г. Лазарева гэгшэд бии.

Шэтэ, Новосибирск, Кемерово, Новокузнецк болон России Федерациин бусадшье хото городуудаар залуу мэргэжэлтэдэй ошожо, ажалайнгаа замда гарахынь урда тээ техникумэй директор А. Б. Кансудин, группын хүтэлбэрилэгшэ М. Г. Цыбикова гэгшэд амжалта хүсэһэн байна.

О. МЕРКУЛОВ.

Коста-Рикын ажалшад өөһэдынгөө эрхын түлөө шанга тэмсэл ябуулжа байна. Лимон хотодохи «Норзерн Рейлуэй компани» гэһэн Англиин компаниин 800 гаран хүдэлмэришэд салин хүлһыень дээшэлүүлхэ эрилтэтэйгээр забастовко эхилбэ. Тиихэдэ түмэр замай хүдэлмэришэд, студентнүүд, һургуулиин шабинар забастовко хэгшэдтэ талархажа, тэдэнтэй нэгэдэбэ. Гурбан үдэрэй тэмсэлэй һүүлээр ажалшад илаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: забастовкын үедэ. Хүдэлмэришэдэй урдаһаа буу зэбсэгтэй жандармууд табигдаа.

ТАСС-ай фото.

„ПРАВДА БУРЯТИИ"
МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Малдаа баян тэжээлэй нөөсэ бэлэдхэе» гэһэн гаршаг доро олон тоото информацинууд. «Силос даралга дээрэ болоһон һамшагууд» гэһэн материал. ТАСС-ай материалнууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: «Буряад орондо адуу үсхэлгые хүгжөөхэ тухай асуудал» гэһэн статья. Улаан-Үдэдэ бодоһон шэнэ барилганууд тухай информацинууд.

Гурбадахи хуудаһанда: «Пропагандистнарта туһаламжа» гэһэн рубрика доро «Буряадай партийна организациин түүхэһээ» гэһэн статья.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: нютаг нютагай һонин. Улаан-Үдэдэ циркын нээгдэһэн тухай репортаж. Хилын саанаһаа мэдээсэл.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕ...

Манай адрес, телефону...

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—... приёмная—54-93. зам. редактора—68-08. зам. редак... 82-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—... отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—... 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленно... строительства—61-35, советского строительства и быта—... культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, ...формации—34-05, общественная приёмная—56-62, ма... бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

Н-04628. Зак. № ...